

PĒTNIECISKAIS DARBS

„Latvijas iedzīvotāju dalība Černobiļas AES avārijas
seku likvidācijā 1986.-1988.gadā”

Sagatavoja:
Latvijas Ugunsdzēsības muzeja
Ugunsdzēsības attīstības izpētes un izglītojošā
darba nodaļas vecākā speciāliste Ilga Pastare

Rīga
2016

Ievads

1986.gada 26.aprīlī Černobiļas atomelektrostacijā Ukrainā notika vēsturē lielākā kodolkatastrofa, nodarot milzīgus zaudējumus un radot radioaktīvu piesārņojumu daudzās pasaules valstīs. Īpaši cieta Baltkrievija, Ukraina un Krievija. Mazinot katastrofas postošās sekas, tika veikta avārijas seku ierobežošana un likvidēšana, kur piedalījās ap 800 tūkstoši cilvēku no Padomju Savienības republikām, t.sk. vairāk nekā seši tūkstoši cilvēku no Latvijas PSR.

Precīzas ziņas par kopējo cilvēku skaitu no Latvijas vairs nav iespējams iegūt, jo cilvēku iesaistīšanu avārijas seku likvidēšanas darbos organizēja vairāki resori. Lielākā daļa dokumentu bija slepeni un 1990-to gadu sākumā tika iznīcināti.

No 1986.gada līdz 1989.gadam Latvijas PSR Baltijas kara apgabala pilsētu un rajonu kara komisariāti uz Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas darbiem nosūtīja 5178 kara klausībai pakļautos Latvijas iedzīvotājus (rezervistus). Nav precīzu ziņu arī par darbos iesaistītajiem aktīvajā karadienestā ārpus Latvijas dienotiem jauniešiem, jo viņi parasti saņēma pavēli klusēt un parakstījās par ziņu neizpaušanu.

Daļa avārijas seku ierobežošanā iesaistīto personu drīz gāja bojā, bet pārējie saņēma veselībai bīstamu radioaktīvā starojuma dozu. Vairāk nekā trīs tūkstoši cilvēki ir kļuvuši par invalīdiem, pārējie dažādā pakāpē zaudējuši darbaspējas. Daudzu avārijas seku likvidatoru pēc 1986.gada dzimuši bērni cieš no dažādām iedzimtām kaitēm. Ap 1 500 avārijas seku likvidācijas dalībnieki jau miruši.

Avārijas seku likvidācijas darbi Černobiļā nodarīja Latvijai ievērojamus cilvēkresursu un ekonomiskos zaudējumus.

Atomenerģijas izmantošana

Pēc Otrā pasaules kara attīstījās atomieroču ražošana un atomenerģijas izmantošana, jo pieaugošo elektroenerģijas pieprasījumu vairs nespēja nodrošināt ar naftas, ogļu, gāzes un malkas palīdzību. Pirmā atomelektrostacija tika iedarbināta 1954.gadā Krievijā Kalugas apgabala Obņinskas pilsētā. Vēlāk, 1957.gadā Amerikas Savienotajās Valstīs uzbūvēta Šipingportas AES, kur ražoja atomenerģiju miera laika vajadzībām.

1960.gadu otrā pusē strauji pieauga atomelektrostaciju skaits un līdz 1986.gadam pasaulē jau darbojās 370 atomelektrostacijas.

Bijušajā Padomju Savienībā viss ar atomenerģētiku saistītais bija slepens. Daudzi zinātnieki un eksperti kodolenerģijas jomā un īpaši PSRS Atomenerģijas izmantošanas valsts komitejas priekšsēdētājs A.Petrosjans propagandēja “miera atomu” kā drošu, ekoloģiski tīru un nekaitīgu, apgalvojot, ka atomelektrostacijas neapdraud iedzīvotāju drošību un vispār nav pamata satraukumam (pēc notikušās kodolkatastrofas, 1986.g.6.maija preses konferencē, attaisnojoties, A.Petrosjans bija spiests izmest zaimojošus vārdus “Zinātne prasa upurus”).

Arī A.Petrosjana vietnieks N.Siņevs plašam interesentu lokam skaidroja, ka atomreaktori ir kā parastas krāsnis, bet atomreaktoru operatori - kurinātāji. Tas zināmā mērā sabiedrību nomierināja un šāda nostāja bija ērta, jo darba samaksu atomelektrostacijās pielīdzināja atalgojumam termoelektrostacijās.

Dzīvē tomēr viss izrādījās savādāk. Padomju Savienībā un citās valstīs atomelektrostaciju darbības laikā regulāri notika dažāda mēroga negadījumi ar radioaktīvo vielu noplūdi atmosfērā, kuros gāja bojā, vai cieta atomelektrostaciju apkalpojošais personāls.

1989.gada Žurnālā “Novij mir” (“Новый мир”) Nr.6 rakstā “Černobiļas burtnīca” Grigorijs Medvedevs uzskaitījis notikušās avārijas, kas netika zinātnieku novērtētas un palika sabiedrībai nezināmas.

1966.g. 7.maijs – iedzīšanas ar ātriem neitroniem un Melekesas AES kodolreaktora pārkaršanas rezultātā apstaroti dozimetristi un maiņas priekšnieks. Reaktors atdzesēts, izberot tajā divus maisus borskābes.

1964.-1979.gados – daudzkārtēja Belojarskas AES pirmā bloka aktīvās zonas siltumizolācijas izdegšana, veicot remontdarbus personāls saņēma paaugstinātas apstarošanas dozas.

1974.gada 7.janvārī, laimīgā kārtā bez cietušajiem, eksplodēja Ļeņingradas AES pirmā bloka radioaktīvo gāzu uzglabāšanas dzelzbetona tvertne.

1974.g. 6.februārī – Ļeņingradas AES, ūdens uzvārīšanās un sekojošo hidro triecienu rezultātā pārrāva pirmā bloka dzesēšanas starposma kontūru ar augsti radioaktīvo ūdeņu pulpas izmešanu apkārtējā vidē. Bojā gāja trīs cilvēki.

1975.g. oktobrī – daļēji sagruva Ļeņingradas AES pirmā bloka aktīvā zona, ārējā vidē izmesti ap 1,5 miljona Kirī augsti aktīvo radionuklīdu.

1977.g. – Belojarskas AES izkusa puse no otrā bloka aktīvās zonas barošanas elementiem. Gadu ilgo remontdarbu laikā stacijas personāls saņēma paaugstinātu apstarojuma dozu.

1978.g. 31.decembrī nodega Belojarskas AES otrais bloks. Ugunsgrēku izraisīja mašīntelpas pārseguma paneļa uzkrišana turbīnas eļļas tvertnes vākam. Pilnībā izdega kontrolkabelis – reaktors kļuva nekontrolējams. Nodrošinot reaktora avārijas dzesēšanu, pārmērīgu apstarojuma dozu saņēma astoņi cilvēki.

1982.g. septembrī Černobiļas AES pirmā energobloka ekspluatācijas personāla kļūdainas rīcības rezultātā notika degvielas elementu avārija ar AES rūpnieciskās zonas un Pripetes pilsētas radioaktīvo piesārņojumu. Avārijas likvidēšanas laikā remontdarbinieki guva pārmērīgu apstarojuma dozu.

1982.g. oktobrī notika sprādziens Armēnijas AES pirmā energobloka ģeneratorā un ugunsgrēks mašīntelpā. Vairums personāla panikā pameta AES un reaktoru bez uzraudzības. Avārijas sekas likvidēja un reaktoru izglāba ieradusies Kolas AES operatīvā grupa.

1985.g. 27.jūnijā personāla neprofesionālas rīcības rezultātā veicot montāžas darbus, izrāva drošības vārstu Balakovskas AES pirmajā blokā. 300-grādu karsts tvaiks nonāvēja 14 AES darbiniekus.

No 1951.gada līdz 1986.gadam dažāda mēroga ap 12 kodolavārijas notika arī vairākās atomelektrostacijās ASV.

1961.gadā Aidaho štatā, Aidaho-Fols, trīs bojāgājušie, 1951.g. Detroitā, 1959.gadā Kalifornijā, Aidaho štatā, 1966.g. netālu no Deitrotas reaktorā “Enriko Fermi”

Milzīga avārija notika 1979.gada 28.martā ASV, Pensilvānijā, Trīs Jūdžu Salas AES (Three Mile Island) otrajā energoblokā ar radioaktīvo gāzu noplūdi atmosfērā un šķidru radioaktīvo atkritumu noplūdi upē. Steidzami evakuēja apkārtējos iedzīvotājus.

1980.gados 25 pasaules valstīs darbojās 423 atomelektrostacijas, 2015.gadā 31 pasaules valstī darbojas 435 komerciālās atomelektrostacijas, kas saražo vairāk nekā 11,5% no pasaulē patērējamās elektrības.

Černobiļas atomelektrostacijas celtniecība

1966.gadā pieņēma Likumu par Černobiļas atomelektrostacijas (turpmāk-AES) izbūvi, paredzot to veikt laikposmā no 1966.gada līdz 1975.gadam Černobiļas rajona Kopoči ciemā (Ukraina), iedarbinot pirmās un otrās kārtas reaktorus ar kopējo jaudu 2 miljoni kilovatu.

Pirmās kārtas Černobiļas AES pirmo un otro grafiņa-ūdens reaktorus RBMK-1000 ekspluatācijā nodeva 1977.gadā, bet otrās kārtas trešo un ceturto energoblokus ar analogiem reaktoriem tikai 1983.gadā.

Vēl divu reaktoru celtniecība 1986.gadā bija dažādās gatavības pakāpēs. Piekto reaktoru plānoja iedarbināt 1986.gada novembrī. Pirmos gadus AES darbojās sekmīgi, nodrošinot ar elektroenerģiju lielu daļu Ukrainas un Baltkrievijas teritorijas.

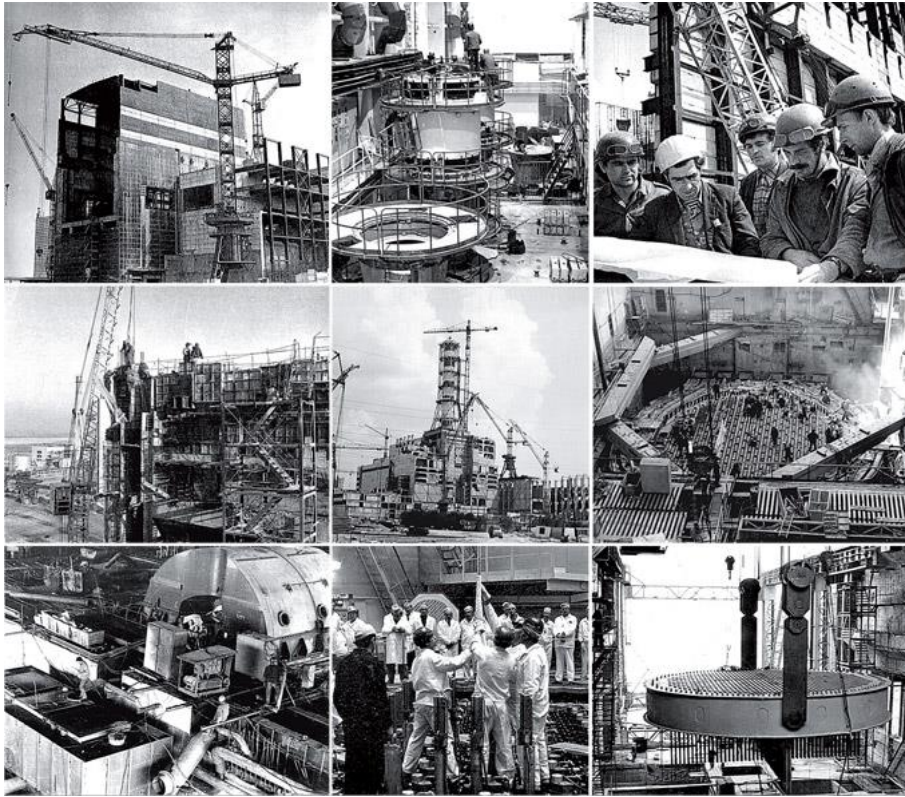

Foto: <http://www.lesovod.org.ua>

Černobiļas AES atrodas 18 km attālumā no Černobiļas ciemata, 16 km no Ukrainas un Baltkrievijas robežas un 110 km no Kijevas.

Avārija Černobiļas AES

Saskaņā ar plānu 1986.gada 25.aprīlī bija paredzēti Černobiļas AES ceturrtā reaktora remontdarbi, vienlaicīgi nolēma veikt eksperimentu ar galvenās elektroenerģijas padeves atslēgšanu, pārejot uz papildus elektroenerģijas padevi no rezerves sistēmām.

Izrādījās, eksperimenta scenārijs nebija pietiekoši saskaņots starp brigādi, kas veica eksperimentu un darbiniekiem, kuri atbildēja par reaktora ekspluatāciju un drošību. Eksperimenta programmā netika iekļauti nepieciešamie drošības pasākumi, bet reaktora darbinieki netika brīdināti par veicamo pasākumu iespējamām sekām un riskiem.

1986.gada 26.aprīlī plkst. 01:23 pēc vietējā laika AES notika avārija un divu sprādzienu rezultātā tika iznīcināta ceturrtā energobloka aktīvā zona un reaktora jumts. Apmēram viena kilometra augstumā gaisā pacēlās radioaktīvs mākonis, tā smagākās sastāvdaļas nosēdās objekta tuvumā, bet vieglākos komponentus vējš virzīja uz ziemeļrietumiem.

Atsevišķās telpās un uz trešā reaktora jumta izcēlās vairāki ugunsgrēki, ko lokalizēja līdz plkst. 05:00. Uzreiz pēc tam sākās un līdz 09.maijam turpinājās grafitā materiālu degšana.

Sprādziena rezultātā gāja bojā viens cilvēks, tās pašas dienas rītā vēl viens mira no gūtajām traumām.

Sākotnēji avārijā vismagāk cieta AES nodarbinātie un pirmajā naktī izsauktie apmēram 100 ugunsdzēsēji no 3,5 km attālumā esošās Pripetes pilsētas. Šie cilvēki saņēma vislielāko radioaktīvā apstarojuma dozu un gandrīz visi drīz gāja bojā.

Plkst. 05:00 no ugunsdzēsējiem stafeti pārņēma milicijas patruļas, kas noslēdza ceļus uz atomelektrostaciju, ciematu, zvejas vietām, īpaši uz AES dzesēšanas ūdenskrātuvi. Milicijas darbinieki nebija apgādāti ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem un dozimetriem, tāpēc visi saņēma spēcīgu radioaktīvo apstarojumu.

Plkst.07:00 avārijas rajonā ieradās papildspēki - vairāk kā tūkstotis Iekšlietu ministrijas darbinieku. Pastiprinātas transporta milicijas vienības nozīmēja Janovas dzelzceļa stacijā.

Pirmos cietušos, kuri guva smagas pakāpes apdegumus, spēcīgu ārējo un iekšējo apstarojumu, pēc 30-40 min. nogādāja Pripetes medicīnas sanitārajā daļā. Šī sanitārā daļa nebija speciāli sagatavota, lai sniegtu palīdzību smagi cietušiem. Pēc 14 stundām no Maskavas ar lidmašīnu ieradās specializēta brigāde, kuras sastāvā bija fiziķi, terapeiti-radiologi, ārsti - hematologi, kuri arī guva spēcīgu apstarojumu.

Pirmās nedēļas laikā pēc avārijas nomira 31 cilvēks, dažiem no tiem radioaktīvā apstarojuma doza bija 280 R, 400 R un līdz pat 2,5 tūkst.R.

Foto: <http://www.robedwards.com>

Foto: <http://kak-cto-gde.ru>

Sākotnēji Padomju Savienības valdība informāciju par katastrofu pasniedza kā maznozīmīgu faktu, līdz brīdim, kad radioaktīvo piesārņojumu 28.aprīļa rītā atklāja Forsmarkas AES atomelektrostacijā Zviedrijā un pēc tam arī Japānā.

Arī turpmāk katastrofas seku likvidēšanas gaitā, bieži vien tika ziņota nepatiesa informācija par avārijas seku likvidēšanu un rezultātiem.

Pirmā sevišķi slepenā informācija

(Kijevas apgabala Komunistiskās partijas sekretāra G.Revenko 26.aprīļa rīkojums Nr. 49c/5 Ukrainas Kompartijas Centrālajai komitejai) bija sekojoša: “1986.gada 26. aprīlī plkst. 01:25 notika sprādziens Černobiļas atomstacijas ceturtajā energoblokā. Sprādziens notika pēc 30 sekundēm pēc reaktora apstādināšanas pārbaudes laikā, veicot eksperimentus. Precīza vieta un sprādziena iemesls pagaidām nav noskaidroti. Sagrautas pārseguma konstrukcijas un sienas reaktora augšējā daļā, kā arī daļa mašīnu zāles. Izcēlās ugunsgrēks, ko likvidēja ugunsdzēsēji. Iespējams, ka sakarā ar kontūras sagraušanu, daļa piesārņotā ūdens izgāzta stacijas teritorijā.

Radioaktīvais fons plkst. 06:50 stacijas teritorijā līdz 100 mkR, pilsētā Pripetā 2-4 mkR.

Iedzīvotājiem pilsētā bīstamība nedraud. Medicīniskajā daļā nokļuva 43 cilvēki. Viens mira no apdeguma, 3 atrodas smagā stāvoklī, pārējiem tiek veikta apskate. Sakarā ar avāriju apturēts trešais energobloks, pirmais un otrais energobloki darbojas normāli.

Apgabala partijas, padomju un saimnieciskās iestādes veic sprādziena seku likvidācijas darbus.”

Nākamajā dienā Ukrainas iekšlietu ministrs I. Gladuš sniedza objektīvu informāciju slepenā ziņojumā Ukrainas Komunistiskās partijas Centrālajai komitejai (**1986.gada 27.aprīļa rīkojums Nr.287c.Гд**) par avāriju, cietušajiem, seku likvidācijas darbu organizāciju un varbūtēju nepieciešamību evakuēt cilvēkus no Pripetes pilsētas.

Ziņojumā atzīmēts, ka avārijas laikā AES atradušies 200 cilvēki no apkalpojošā personāla, deviņi no tiem guvuši dažādas pakāpes apdegumus, viens miris slimnīcā, trīs atrodas smagā stāvoklī, hospitalizēti 108 cilvēki, t.sk. 20 ugunsdzēsēji. No tiem 26 cilvēki naktī uz 27.aprīli ar speciālu avioreisu nogādāti Maskavā. Sakarā ar avāriju 27.aprīlī atomelektrostacijas darbība apturēta.

Avārijas seku likvidācijas darbos un sabiedriskās kārtības nodrošināšanā iesaistīti Iekšlietu ministrijas, Valsts drošības komitejas, civilās aizsardzības un Bruņotie spēki. Notikuma vietā strādā ap 2,9 tūkst. cilvēki Iekšlietu ministrijas aparāta, PSRS IeM mācību iestāžu, Kijevas pilsētas un Kijevas apgabala iekšlietu iestāžu un Iekšējā karaspēka personāls. Rezervē atrodas 500 iekšlietu

ministrijas darbinieku. Bez tam avārijas seku likvidācijas darbos iesaistīti izlūkošanas vads, ķīmiskās aizsardzības rota, sanitārā apakšvienība, nemilitarizētie civilās aizsardzības formējumi, kopskaitā ap diviem tūkst. cilvēku. Personālsastāvs nodrošināts ar individuālajiem aizsardzības līdzekļiem. Darbos iesaistīti seši militārie helikopteri.

Notikuma vietā nogādātas ķīmiskās vielas un deaktivējošie līdzekļi. Pripetes pilsētas iedzīvotāju (51 tūkst. cilvēki) evakuēšanai no Kijevas un Kijevas apgabala koncentrēti 1390 autobusi, rezervē - 195 autobusi. Tiek gatavoti trīs vilcieni un divi upju kuģi.

Notikuma vietā strādā valdības komisija PSRS Ministru padomes priekšsēdētāja Borisa Ščerbinas vadībā, kā arī izveidotas Evakuācijas komisija un vairākas operatīvās grupas.”

Pēc ilgām debatēm valdības komisija nolēma reaktoru apbērt.

Piezīme B.Ščerbina, arī Ukrainas kompartijas Centrālās komitejas pirmais sekretārs V.Ščerbickis, bija beiguši Ķīmiskās aizsardzības kara akadēmiju Maskavā, kur apguva zināšanas darbībai kara apstākļos kodolieroču un ķīmisko ieroču pielietošanas gadījumā. Atomelektrostaciju avāriju iespēju mācību priekšmetos netika iztirzāta, valdīja uzskats, ka tā ir maz ticama.

Precīzi noteikt radioaktīvo piesārņojumu nebija iespējams, jo dozimetri, kas nosaka augstu radiācijas piesārņojumu līmeni atradās noliktavā ceturtā reaktora tuvumā, kur nevarēja piekļūt. AES darbinieku rīcībā bija vien dozimetrs radiācijas līmeņa noteikšanu līdz 250 R/h, bet veicot mērījumu rādītāja bultiņa aizcirtās garām maksimālam ciparam un palika nekustīga.

27.aprīļa rītā ieradās divi helikopteri ar pieredzējušiem lidotājiem, kuri veica radioaktīvā piesārņojuma izlūkošanu virs nopostītā reaktora un uzzīmēja avārijas vietas shēmu. 150 m augstumā virs reaktora radioaktīvais piesārņojums bija 500 R/h.

Pirmajās dienās uz ceturtā reaktora no helikopteriem, veicot līdz 70 lidojumiem dienā, nometa 2,5 tūkstošus tonnu smilšu, 1,5 tūkstošus tonnu svina un 60 tonnas bora. Pirms svina un smilšu nomešanas reaktorā lēja ūdeni, kā rezultātā zem reaktora sakrājās ap 10 tūkstošiem kubikmetru ūdens. Tas apdraudēja reaktora nogrimšanu un papildus radiācijas noplūdi. 4.maijā svina nomešanu pārtrauca.

Tika organizētas nepārtrauktas dežūras, kravu pārvadājumu kontrole, nodrošinātas prioritārās vajadzības. Noskaidrojās, ka trūkst mehānismi ar manipulatoriem radioaktīvo kodoldegvielas un grafiņa stieņu izmešu savākšanai. Vēlāk vienojās ar kādu Vācijas Federatīvās Republikas uzņēmumu par triju manipulatoru iegādi par miljonus zelta rubļiem. Diemžēl, iegādātos manipulatorus pielietot tā arī neizdevās, jo tie varēja darboties tikai uz līdzenas virsmas, bet AES stacijas teritorijā bija vieni gruveši.

Apkārt sagrautajam reaktoram izmētāto grafitu kareivji, bez atbilstošiem aizsardzības līdzekļiem, ar rokām vāca spaiņos un bēra konteineros, radiācijas līmenis pārsniedza 2000 R/h.

Iedzīvotāju evakuācija no radioaktīvi piesārņotās teritorijas

27.aprīlī evakuēja 49,5 tūkst. (pieejamā literatūrā dati atšķiras) Pripetes pilsētas iedzīvotājus. Iedzīvotājus evakuēja lielā steigā, ar domu, ka varēs atgriezties mājās pēc pāris dienām. Visu iedzīvi un personīgās automašīnas pameta dzīvokļos un garāžās.

Vēlāk pārvietoja arī pārējos iedzīvotājus no AES 30 km zonas, tai skaitā 12,5 tūkst. iedzīvotāju no 15 km attālās Černobiļas pilsētiņas. Tobrīd neviens vēl īsti neapjauta traģēdijas patiesās postošās sekas.

Netālu no Černobiļas AES abās ceļa pusēs augošais mežs pēc avārijas dažu dienu laikā nokalta un tika nodēvēts par „Brūno mežu”. Šis mežs daļēji aizsargāja Pripetes pilsētu no radioaktīvā piesārņojuma.

Foto: <http://chernobyl.merezha.net/photos/item/39/>

1986.gada 5.maijā tika noteikta atsavinātā Černobiļas AES 30 km zona.

Preventīvie pasākumi Latvijā

Bijušā Baltijas Kara apgabala Civilās aizsardzības (turpmāk-CA) pulka (k/d 42216) Radiācijas un ķīmiskās izlūkošanas nodaļas priekšnieks Aleksandrs Boloņins atceras: „1986.gada 26.aprīlī CA pulka komandierim Popovičam piezvanīja no Maskavas par to, ka Černobiļas AES notikusi avārija un pulks tiks iesaistīts avārijas seku likvidēšanas darbos. Šo informāciju viņš uzņēma ar ironiju un, lai precizētu, piezvanīja Baltijas kara apgabala štābam. Informācija tiešām bija patiesa.”

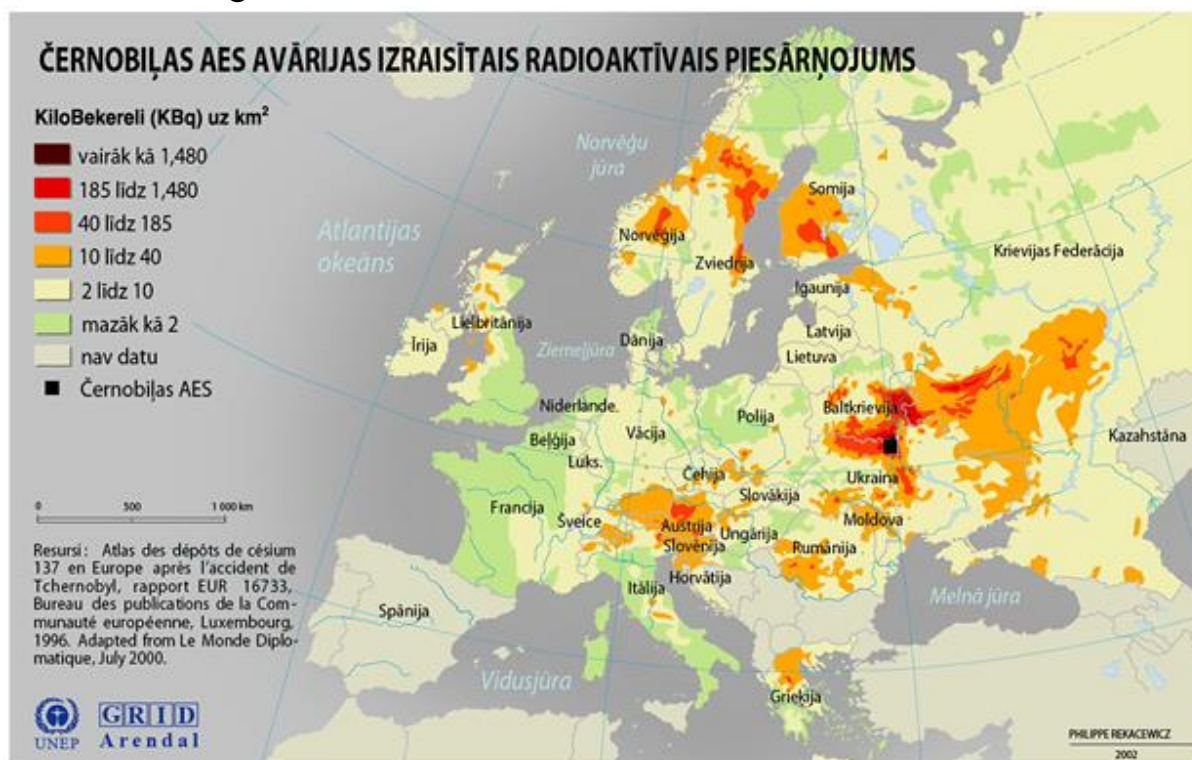
Sakarā ar notikumiem Černobiļā 5.maijā notika Sužos dislocētā Baltijas kara apgabala CA mehanizētā pulka (k/d 42216) štāba mācības. Šādi, sadarbībā ar vietējām varas iestādēm avāriju un katastrofu seku likvidēšanai paredzēti CA pulki bija katrā Padomju Savienības republikā.

Latvijas PSR izvērta diennakts režīmā 468 radiācijas novērošanas posteņus radiācijas piesārņojuma kontrolei.

Lai nepieļautu radioaktīvi piesārņotās tehnikas iebraukšanu no avārijas zonas, pie Lietuvas un Baltkrievijas robežām Krāslavas, Daugavpils, Aizkraukles un Bauskas rajonos uz galvenajiem ceļiem izveidoja cilvēku sanitārās apstrādes punktus un veica tehnikas piesārņojuma kontroli un mazgāšanu.

Cilvēku apģērba piesārņojuma kontroli organizēja arī lidostā un Rīgas dzelzceļa stacijā.

Paaugstinātu, bet ne bīstamu radioaktīvo piesārņojumu Latvijā konstatēja Saldū un Kuldīgā.

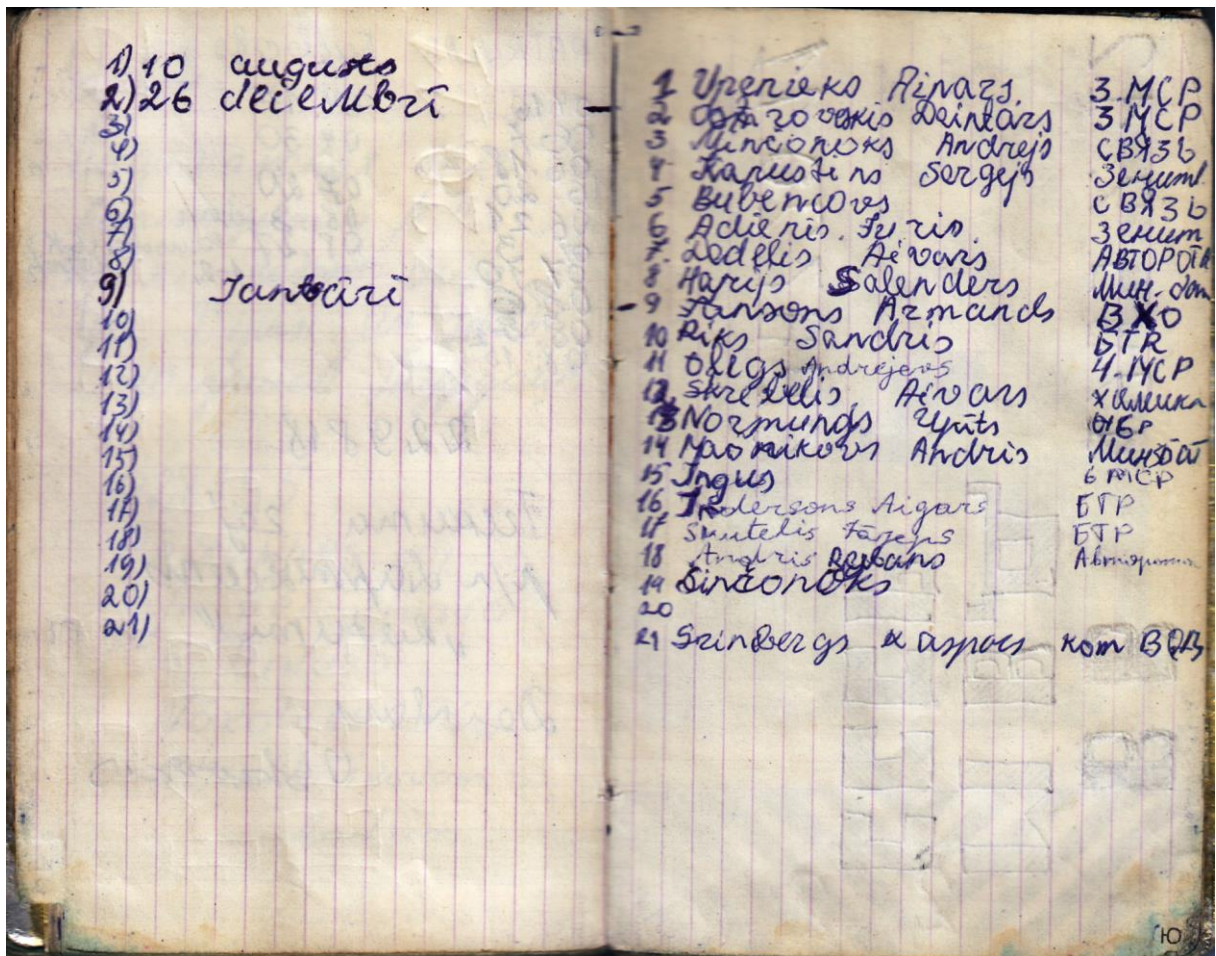

Latvijas iedzīvotāju iesaistīšana avārijas seku likvidēšanas darbos

PSRS Bruņoto spēku struktūrvienības

Ap 120 aktīvā dienesta virsnieki un 400 aktīvā dienesta karavīri, kuri bija iesaukti no Latvijas PSR un dienēja PSRS Bruņotajos Spēkos, tika nosūtīti uz Černobiļu. Daudzi no viņiem jau no 27.aprīļa piedalījās avārijas seku likvidēšanas darbos. Arī Ļvovas PSRS Iekšlietu ministrijas Operatīvā pulka (k/d 3238) (Ukraina) karavīri, kurus norīkoja patruļās, lai noslēgtu ceļu satiksmi, nepieļautu marodierismu un izvestu no ciematiem viensētās palikušos cilvēkus.

1986.gadā Operatīvajā pulkā (k/d 3238) dažādos bataljonos obligāto militāro dienestu veica puīši no Latvijas PSR. Tie bija Ainars Upenieks, Andrejs Minčonoks, Sergejs Kapustins, Bubenovs, Juris Adienis, Aivars Dedelis, Harijs Salenders, Sandris Riks, Oļegs Andrejevs, Aivars Skrebelis, Normunds Upītis, Andris Masnikovs, Aigars Indersons, Jāzeps Skutelis, Andris Rubcins, Sinčonoks, Kaspars Grinbergs.

Ieraksts Ainara Upenieka piezīmju blociņā, Ļvova, Ukraina 1986.g

Normunds Upītis no Līvāniem, kurš dienēja pulka otrā bataljona sestajā rotā *atceras*:

“Tas rīts sākās ar trauksmi, pulku pacēla kaujas gatavībā vēl pirms saullēkta. Sākumā domājām, ka ir tikai kārtējā mācību trauksme, bet pēc kāda laika no sakarnieku rotas pienāca pirmās baumas par iespējamajiem iemesliem, sākot ar to, ka amerikāņiem nokritis kosmosa kuģis vai sācies amerikāņu desanta uzbrukums. Bija mazliet jocīgi ap dūšu, bet vienlaicīgi likās - nu mēs varēsim parādīt, ko spējam. Mums uzdeva paņemt personīgās mantas un sagatavoties ceļam. Ņēmām visu uzkabi, izņemot automātus. Formas bija bez uzplečiem, kas mūs mazliet mulsināja, liekot domāt, ka ir notikusi kāda cita ķibe, nevis amerikāņu uzbrukums.....”

Dienas vidū pulka personālsastāvs devās uz dzelzceļa staciju, kur uz dzelzceļa vagonu platformām uzbrauca smagās mašīnas un bruņu transportierus, bet karavīrus izvietoja pasažieru vagonos. Pulks ieradās Kijevā un tālāko ceļu līdz apmešanās vietai mēroja ar savu motorizēto tehniku. Pirmajā vakarā skaistā prieku silā iekārtoja nometni un sakārtoja tās teritoriju. Pēc kazarmu šaurības dzīvot mežā bijis pat interesanti, arī laiks bija silts un saulains, bet, kā noskaidrojās vēlāk, tas bija veselībai kaitīgi, jo gaiss bija radioaktīvi piesārņots.

Nākošajā dienā norīkoja pirmās diennakts patruļas Černobiļas AES 30 km zonā. Kareivjus uz posteņiem veda smagajās automašīnās. Pulka uzdevums bija apsargāt 30 km zonas uzticēto posmu, veikt reidus zonā un nepieļaut marodierismu, kas toreiz bija lielākā problēma pēc radioaktīvā piesārņojuma.

Sākotnēji darba organizācija zonā bija vāja, tāpēc pulka kareivjiem, kā vieniem no pirmajiem, kas veica uzticētos uzdevumus, bija savas “priekšrocības” - jo mazāk kārtības, jo vieglāk dienēt.

Normunds atceras gadījumu, ka vienā no pirmajām dežūrām nācies uzkavēties divreiz ilgāk tāpēc, ka virsnieks kartē bija nepareizi atzīmējis patruļas atrašanās vietu. Tā kā pārtikas deva bija pietiekoša, kareivjiem tas neradīja problēmas.

Ar Normundu kopā bija Andrejs Minčonoks, Aivars Dedelis, Harijs Salenders, Jāzeps Skutelis.

Vēlāk uz Černobiļu nosūtīja Operatīvā pulka (k/d 3238) pirmā bataljona trešo rotu, kurā dienēja Ainars Upenieks (šodien Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta Kurzemes brigādes Saldus daļas ugunsdzēsējs glābējs).

Ainars Upenieks glābšanas darbos piedalījās no 1986.gada 30.aprīļa līdz 22.maijam un no 1986.gada 25.novembra līdz 1987.gada 13.janvārim.

A.Upenieks atceras:

“28. aprīļa vakarā izsludināja kaujas trauksmi... Gatavībā bija arī mobilie līdzekļi – bruņu tehnika BTR, automašīnas ZIL 131, GAZ-66. 29.aprīļa rītā

plkst. 06 sākās vilcienu kustība „nezināmā virzienā” un tikai nākamās dienas rītā vilciens apstājās kādā dzelzceļa stacijā. No garāmgājējiem uzzinājām, ka tā bija stacija “Kijeva”. Tehniku noņēma no dzelzceļa platformām un pulks virzījās uz Kijevas Operatīvā pulka Mācību centru. Tur pusdienojām, pēc tam kolona turpināja ceļu. Pievakarē apstājāmies skaista meža ieloka pļaviņā, kur iekārtojām nometni. Tikai pēc tam uzzinājām, ka notikusi avārija Černobiļas AES.

Organizēja pirmās patruļas, pārējiem bāzē palikušiem kareivjiem informāciju par darbības mērķi un posteņiem, neizpaudiva.

Pēcpusdienā nometnē ieradās sešas militārpersonas un veica radiācijas mērījumus. Pēc šī apmeklējuma vienību sapulcēja, informēja, augstu radiācijas līmeni un deva komandu pusstundas laikā novākt teltis un būt gataviem izbraukšanai. Saprotot situācijas bīstamību, jau pēc 15 min. mēs bijām gatavi pārdislokācijai. Nometnes vietas mums nomainīja četras reizes.

Atskārtām, ka teorija ko gadu desmitiem mācīja rīcībai atomkara gadījumā - nekam nederēja...

1.maija rītā iekārtotā brīvdabas kinozālē mums bija jānoskatās pa televīziju kārtējā padomju laika propaganda ar 1.maija darbaļaužu gājieni un militāro parādi Sarkanajā laukumā Maskavā.”

Pa četriem, reizēm pa diviem, rotas kareivjiem nozīmēja patruļās un uz ceļa krustojuma, uzdodot noslēgt satiksmi civilpersonām. Braucot pa radioaktīvi piesārņoto zonu automašīnas ZIL-131 atklātā kravas kastē rotas komandieris kareivjiem bieži lika apsegt galvu ar vateni (bušlatu) un elpot caur to, kas kārtējo reizi apliecināja, par teritorijas augsto radioaktīvo piesārņojumu.

Atgriežoties nometnē katru reizi veica kareivju dezaktivāciju. Formas tērpus iemeta kastēs, kuras pēc tam kaut kur veda aprakt. Rokā palika vien karaklausības apliecība. Pēc dezaktivācijas izsniedza jaunus formas tērpus.

4.maija rītā Ainaru un vēl dažus kareivjus no rotas aizveda uz pulcēšanās vietu, kur bija koncentrētas 20-30 smagās kravas automašīnas, kareivji ieģērbās ķīmiskās aizsardzības tērpos L-1 un uzlika gāzmaskas. Personālsastāvs sadalījās grupās pa 3 cilvēkiem – komandieris, šoferis un kareivis un ar mašīnām izbrauca ciematus, meklējot viensētās palikušos iedzīvotājus – gados vecākus pensionārus un cilvēkus ar kustību traucējumiem. Komandieris un šoferis no mašīnas neizkāpa, bet kareivji pārmeklēja mājokļus, izveda un izvietoja cilvēkus automašīnas kravas kastēs. Ainars no mājokļiem izveda 187 cilvēkus, vairākus cilvēkus iznesa uz rokām. Vēlāk šajās viensētās ieradās milicijas darbinieki un nošāva palikušos dzīvniekus un mājlopus.

Kad, gada nogalē, Ainaru nosūtīja uz glābšanas darbiem otro reizi, dienests jau bijis vieglāks, jo marodierisms un laupīšanas bija izskaustas. Kareivjus izmitināja kāda ciemata skolas ēkā apmēram 15-20 km no Černobiļas AES 30 km zonas robežas, nozīmēja patruļās pa noteiktiem maršrutiem uz zonas

robežas, kur lielākā daļa zonas jau bija iežogota. Atrāšanās vieta nebija nosakāma, jo kādreiz apdzīvoto vietu norādes zīmes bija noņemtas. Dienesta laikā Ainaru nozīmēja arī par kurinātāju bataljona štābā. Vislielākā problēma pēc radiācijas piesārņojuma toreiz bija aukstums, jo sals sasniedza pat līdz –30 grādiem.

Ainara Upenieka Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieka apliecība Nr. 87:

Ainars Upenieks piedalījies valdības uzdevuma izpildē veicot Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas darbus.

Pildot valstiski svarīgo uzdevumu apliecinājis augstu politisko apzinīgumu, vīrišķību un pašizliedzību.

Saskaņā ar Padomju valdības lēmumu tiesīgs saņemt atvieglojumus.

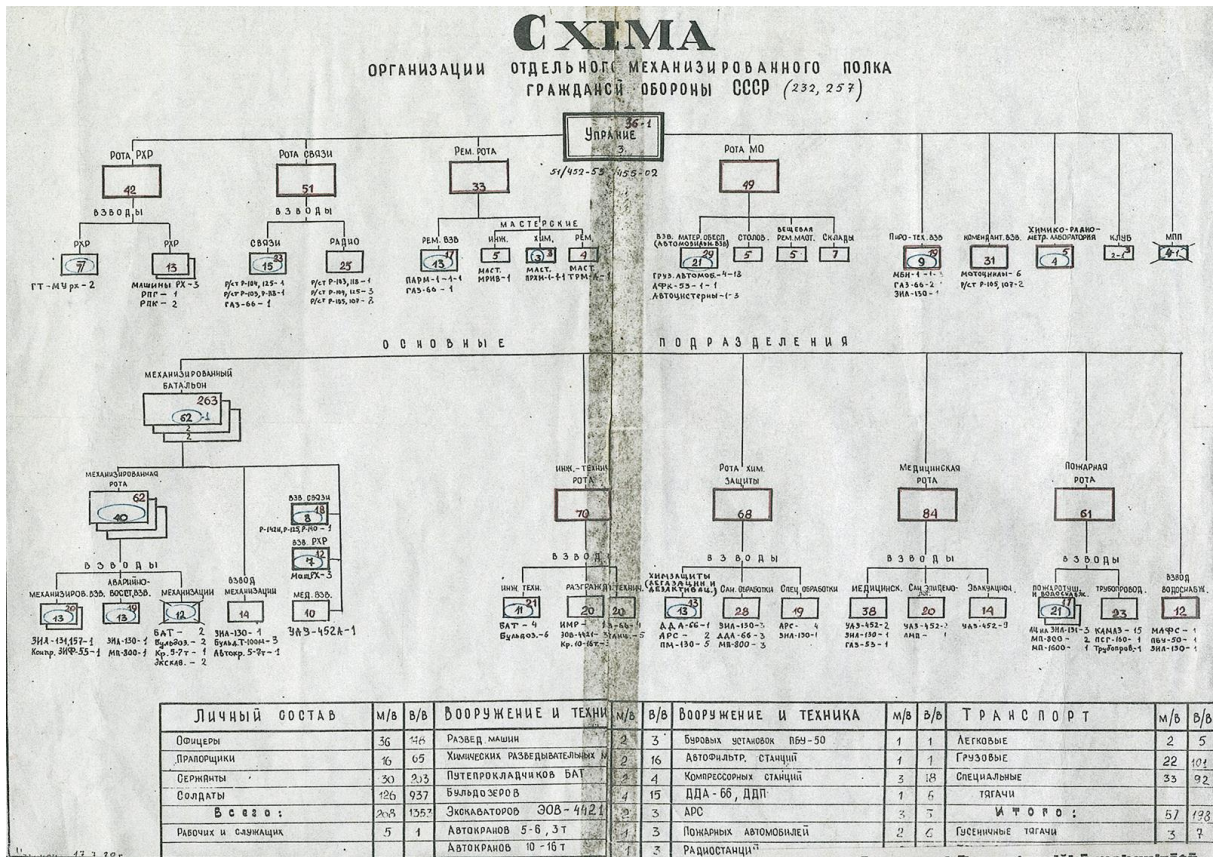
Latvijas PSR karaklausībai pakļauto rezervistu mobilizācija

1986.gada 30.aprīlī no Latvijas PSR uz Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas darbiem pirmos komandēja dažus Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu darbiniekus no Rīgas, Aizkraukles, Daugavpils un citiem rajoniem, bet jau 7.maijā, neinformējot par iemeslu, kara komisariāti iesauca dienestā karaklausībai pakļautos rezervistus.

8. un 9.maijā rezervistus iesauca Baltijas kara apgabala Civilās aizsardzības mehānizētajā pulkā (k/d 42216), kur sagatavoja darbam apakšvienības, noņēma no konservācijas un pieņēma tautsaimniecības tehniku. Pirmais ešelons ar karavīriem un tehniku uz Černobiļu izbrauca 9. maija rītā no Lilastes dzelzceļa stacijas.

Masveidā rezervistus nosūtīšanai uz avārijas seku likvidācijas darbiem kara komisariāti iesauca dienestā 23.jūnijā.

PSRS CA atsevišķā mehanizētā pulka organizācijas shēma (232, 257), 1989.g.

ПЛАН ПОГРУЗКИ

воинского эшелона № 15661 на железнодорожный подвижной состав

1. Схема состава поезда

II. Место, сроки погрузки (время московское) и отдельные указания начальнику эшелона

1. Место погрузки: ст. Лиласте

2. Начало погрузки: _____ Конец погрузки: _____

3. Отправление поезда с эшеленом: _____

4. Для крепления боевой техники и имущества эшелона на подвижном составе воинская часть должна представить: 4 шибобосы

Железная дорога предоставляет: 4 шибобосы

5. Другие указания: _____

Военный командант железнодорожного участка и станции: И.И.И.

198__ г.

III. Погрузочно-выгрузочные команды и суточный наряд

Порядковые №№ вагонов	Начальник команды (звание, фамилия)	Состав команды (численность)	От какого подразделения назначаются
1-10	И.И.И.	6 чел.	4 МР
11-15	И.И.И.	5 чел.	5 МР
16-20	И.И.И.	7 чел.	8 МР + 1 МР
21-25	И.И.И.	4 чел.	10 МР + 30
26-30	И.И.И.	24 чел.	РМД, ББС
31-35	И.И.И.	8 чел.	4 МР
36-40	И.И.И.	6 чел.	5 МР
41-45	И.И.И.	30 чел.	4 МР, 5 МР
46-50	И.И.И.	6 чел.	10 МР

Суточный наряд на первые сутки пути:

— дежурный по эшелону: И.И.И.

— караул от 4 МР в составе _____ чел. на _____ поста и _____ дозора.

198__ г. Начальник воинского эшелона _____

Примечания:

- План погрузки составляется в одном экземпляре для начальника эшелона и сдается им по окончании погрузки в штаб части.
- При перевозке в эшелоне команд без боевой техники план погрузки может не составляться.

Karaspēka daļas 42216 ešelona Nr. 15661 izvietojanas plāns dzelzceļa ritošajā sastāvā Lilastes dzelzceļa stacijā, 1986.gada 10.maijā

Kā militāro mediķi 1986.gada 9.maijā uz diviem mēnešiem uz Černobiļas AES glābšanas darbiem komandēja **Valdi Zatleru** (Latvijas Valsts Prezidents no 2007.- 2011.) .

7. maijā kara komisariāta virsnieki trīs reizes ieradās Rīgas 2.slimnīcā pēc rezerves virsnieka V.Zatlera, kuram todien bija plānotas sešas operācijas. No operāciju zāles ārā nerāva, bet mājās jau gaidīja pavēste. Nākamajā dienā kara komisariāts paziņoja, ka armijas daļā Sužos notiks trīsdesmit dienu ilgas mācības. Saruna neliecināja neko labu un bija aizdomas par iespējamo komandējumu uz Černobiļu.

9.maijā kareivji no Lilastes dzelzceļa stacijas vagonos devās nezināmā virzienā, naktis bija aukstas, gulēja uz matračiem.

Nākamās dienas vakarā zem klajas debess ierīkoja nometni, kas atradās 30 km attālumā no Černobiļas AES. Pirmo nakti kareivji pārļaida zem klajas debess uz dēļiem, teltis atveda tikai nākamajā dienā.

Neskatoties uz to, ka V.Zatlers komandēja medicīnas vadu, viņš pats strādāja kopā ar kareivjiem, vēlāk veica radiācijas līmeņa mērījumus un tos rūpīgi dokumentēja.

V.Zatlers atceras: “Pārbaudīju gan darba vietas, gan apģērbu, gan nometnes teltis. Reiz kādam karavīram starp zābaka zoles rievām bija iesprūdis mazs akmentiņš – tik radioaktīvs, ka starojuma norma pārsniedza pat tūkstoš reizi!

Ik uz soļa saskārāties ar muļķīgu un neapdomīgu rīcību. Pēc darba skalojām no instrumentiem radioaktīvos putekļus, bet netāļajā notekūdeņu bedrē radiācija veidojās tik augsta, ka tai nedrīkstēja rādīties pat tuvumā....

Cilvēkiem piedāvāja brīvprātīgi iesaistīties riskantos, dzīvībai bīstamos darbos bojātā kodolreaktora tuvumā vai mazgāt mašīnas, kas atgriezās tieši no reaktora zonas. Par saņemto lielo radiācijas devu viņus apsoltāja tūlīt palaist mājās. Tie bija meli – saņemto apstarojuma devu neviens precīzi nemērīja un mājās nevienu nepalaida. Taču puisi nevarēja atrunāt, viņi brīvprātīgi gāja saņemt savu nāvējošo devu, un diemžēl tika piekrāpti...

Vienīgais, ko es, būdams mediķis, šajos apstākļos varēju darīt - dalīt puisiem zāles un ziest briljantzaļo šķīdumu uz izsitumiem. Tie radās no pavisam jaunajiem ķīmiskās aizsardzības tērpiem, kurus nedrīkstēja noģērbt vai atpogāt pat trīsdesmit grādu karstumā....

Zinājām, ka alkohols mazina radiācijas ietekmi uz organismu, tāpēc grādīgo šķidrumu lielākoties lietoja “iekšķīgi”....”

Sadzīves apstākļus kareivjiem uzlaboja tikai pēc mēneša un visus apgādāja ar individuālajiem dozimetriem.

Godinot Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas darbos bojā gājušos un noliekot ziedus pie pieminekļa „Tiem, kas glāba pasauli”, Valsts prezidents atzina: „Šis ir īpašs apmeklējums. Pēc 22 gadiem es esmu vietā, ar kuru saistās daudz sāpīgu pārdzīvojumu ukraiņu tautai, kā arī visiem tiem, kas steidzās palīdzēt Ukrainai traģiskajā 1986. gada pavasarī.”

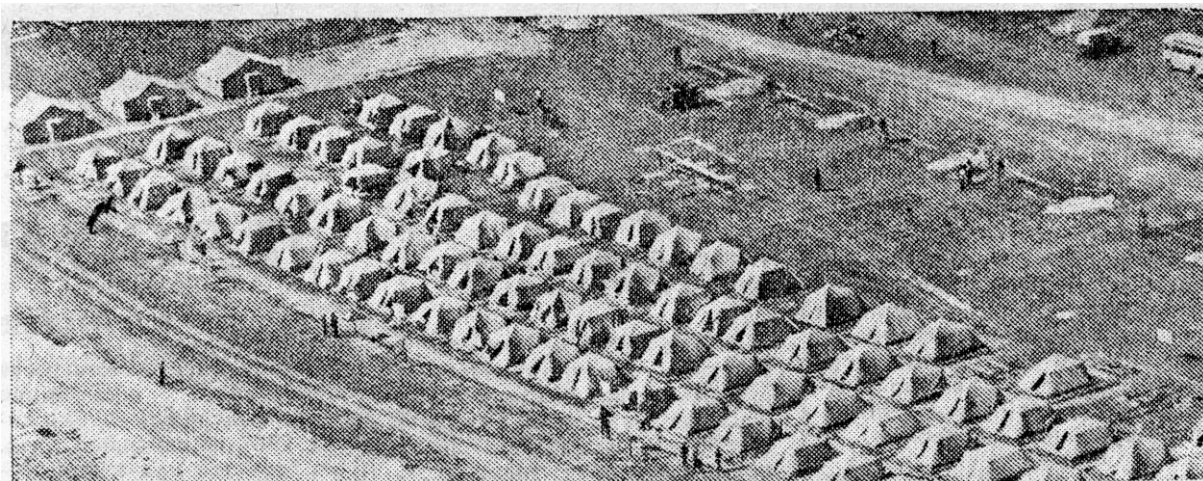
Vienlaicīgi viņš norādīja, ka šie divi mēneši, ko pavadīja glābšanas darbos 30 km zonā, ir viens no skaudrākajiem viņa dzīves notikumiem.

Civilās aizsardzības veterāna Valērija Seraka atmiņu pieraksts:

“8.maijā mani un manu kolēģi no Republikas civilās aizsardzības kursiem Aleksandru Bubnovu pēc trauksmes izsauca uz pulku. Pulkā mēs ieradāmies 17:00 un no šā brīža sākās mana dalība resursu sagatavošanā un pēc tam tiešā seku likvidēšanā Černobiļas AES katastrofas zonā. A.Bubnovs komandēja civilās aizsardzības pulka 1.bataljonu, es – 2.bataljonu.

10.maijā plkst. 6:00 tehniku un personālsastāvu izvietoja vagonos, bet, uz kuriem un kāpēc mūs vedīs, arī es bataljona komandieris, nezināju. Neziņa izsauca satraukumu, īpaši cilvēkos, kuriem Latvijā palika ģimenes, sievas un bērni. Daudzas satrauktas sievietes ieradās ešelonu formēšanas Lilastes stacijā, uz ko bija smagi skatīties.”

12.maija agrā rītā ešelons ieradās *Ovruč* stacijā Ukrainā. Lielā kolona: 970 cilvēki un 194 tehnikas vienības virzījās uz pulka dislokācijas vietu Buda-Varoviči ciemata tuvumā, kur divu dienu laikā iekārtoja nometni.

Baltijas kara apgabala CA mehanizētā pulka (k/d 42216) nometne Buda Varovičos, 1986.g.jūnijs (foto no 1986.gada 10.jūnija avīzes Krasnaja Zvezda)

No 14.maija kareivjus iesaistīja avārijas seku likvidēšanas darbos. Viņi veica apdzīvotu vietu dezaktivāciju ar speciāliem ķīmiskiem šķīdumiem vispirms Černobiļas AES avārijas 30 km zonā, vēlāk ārpus 30 km zonas dezaktivējot ēkas līdz pieļaujamam radiācijas līmenim. Ar buldozeriem, bet galvenokārt ar lāpstām ap sabiedriskām ēkām, dzīvojamām mājām no radioaktīvām vielām attīrīja un izveda uz speciāli aprīkotām glabāšanas vietām t.s. “kapsētām” grunts slāni. Apglabāja kritušos mājlopus un veica vēl citus tik pat nepateicīgus darbus. Daļa personālsastāva strādāja speciālās apstrādes punktā, atsevišķi brīvprātīgie, galvenokārt krānu speciālisti - pašā atomstacijā.

Kareivju dienas režīms bijis šāds: celšanās plkst. 05:30, brokastis 06:00, izbraukšana uz noteikto darba vietu 07:00. No plkst. 08:00 līdz 20:00, bieži līdz 22:00- dezaktivācijas darbi radioaktīvi piesārņotā vidē. No 21:00 līdz 22:00 sanāksme, dienas darba rezultātu apkopojums un uzdevumu noteikšana nākošai dienai.

Darbus veica smagos fiziskos un psiholoģiskos apstākļos, gaisu necaurīdīgos aizsargtērpos un respiratoros, bieži gāzmaskās, arī pie plus 40°C paaugstinātas gaisa temperatūras.

Sākotnēji individuālos dozimetrus izsniedza tikai vienību komandieriem.

Pirmo oficiālo rīkojumu par radioaktīvā apstarojuma uzskaiti un kontroli izdeva tikai 1986.gada 22.jūnijā.

Izbraucot no 30 km zonas speciālos tehnikas apstrādes punktus uz galvenajiem automaģistrālajiem ceļiem veica personālsastāva sanitāro apstrādi un tehnikas dezaktivāciju.

No kreisās puses Baltijas kara apgabala CA mehanizētā pulka (k/d 42216) komandiera vietnieks A.Sumenkovs, 1.bataljona komandieris A.Bubnovs 2.bataljona komandieris V.Seraks, 1986.gada maijs

Baltijas kara apgabala CA mehanizētā pulka (k/d 42216) Radiācijas un ķīmiskās izlūkošanas rotas personālsastāvs nometnē Buda-Varovičos, 1986.g.jūnijs

Pirmā rinda no kreisās: 1.- Gunārs Opmanis, 2.- Genādijs Loskutovs, 3. - Gabriels Jeršovs, 4.- Aleksandrs Smirnovs, 5.- Vladimirs Kolonovs, 6.- Edgars Ozoliņš, no labās - Igors Kondratenko; Otrā rinda no kreisās: 1.- Igors Bugere, 2.- Jānis Avotiņš, 3.- Mihails Berezņevs, 4.- Guntis Baidekalns, 5. rotas komandieris Aleksandrs Boloņins, 6.- Mihails Lavrinovičs, 7.- Andris Karitāns.

Par CA pulka paveiktajiem darbiem no 14.maija līdz 17.oktobrim Civilās aizsardzības mehanizētā pulka štāba priekšnieks Gundars Šulcs (pulka štāba priekšnieks no 30.07.1986.g. līdz 21.10.1986.g.) apkopojis šādu informāciju: “Veikta 22 ciemu un citu apdzīvotu vietu dezaktivācija 4 222 666 m² platībā. Divreiz tika apstrādātas piecas apdzīvotas vietas, bet trīs un vairāk reizes – sešas apdzīvotas vietas, samazinot radiācijas līmeni no 2,2 mR/h līdz 0,3 – 0,4 mR/h. Katru dienu tika dezaktivēti 27 km ceļi ar cietu segumu un līdz 30 km lauku ceļi. No jauna uzbūvēti 52 km ceļi ar grunts segumu. Apsekoti un pastāvīgi kontrolēti (radiācijas līmeņa kontrole) divi maršruti 135 km garumā. Veikta detalizēta 22 apdzīvoto vietu radioaktīvā kontrole ar radiācijas līmeņiem no 10 mR/h līdz 2 mR/h. Veikta 113 403 cilvēku sanitārā apstrāde pulka izveidotos sanitārās apstrādes punktos uz mašīnu DDA bāzes ar veļas un, nepieciešamības gadījumos, ar virsdrēbju nomaiņu. Samazinot radioaktīvo piesārņojumu līdz 0,2 mR/h, dezaktivētas 48 215 dažādas tehnikas vienības. Izvesti uz speciāli aprīkotām glabāšanas vietām 5 300 m³ zemes virskārtas. Ierīkotas (uzartas) ugunsdrošības joslas 154,5 km garumā apkārtnes mežos. Apdzīvotās vietās dezaktivētas un hermetizētas 568 akas. ČAES teritorijā ievesti 700 liela izmēra dzelzsbetona pārsegumi sarkofāgam. Veikti arī citi, ar avārijas seku likvidēšanu, saistīti darbi.”

Baltijas kara apgabala CA mehanizētā pulka (k/d 42216) štāba personālsastāvs. Otrajā rindā no labās puses: finanšu daļas rakstvedis G.Kiriliks, otrais - pulka štāba priekšnieks Gundars Šulcs, 1986.g. Buda-Varovičos, Poļesjes raj., Kijevas apg., Ukraina

30.septembrī gandrīz visu pulka personālsastāvu komandēja attīrīt trešā reaktora jumtu no grafīta drumslām un citiem gruvešiem, kas radušies ceturkā reaktora sprādziena rezultātā. Katrs karavīrs uz trešā reaktora jumta atradās no vienas līdz trim minūtēm. Nokāpjot no jumta, dozimetrs bija jānodod, lai kareivis pats nezinātu saņemto apstarojuma dozu. Reāli saņemto apstarojuma dozu šiem cilvēkiem neviens nezina, jo dozu uzskaitījumu kontrolēja ģenerālmajors V.Tarakānovs no Maskavas.

Pulka štāba priekšnieks G.Šulcs atceras gadījumu, kad rakstvedis no Bauskas bija paņēmis līdzīgu dozimetru, viņš bijis tik izveicīgs, ka uzdoto operāciju veica zibens ātrumā – līdz 1 minūtei un dozimetrs uzrādīja 30 rentģenu iedaļu.”

Baltijas kara apgabala CA pulka (k/d 62214) 2.bataljona karavīri Leonīds Labanovs (pa kreisi) un Valentīns Mahoņins (pa labi) attīra Dībrovas speciālā tehnikas apstrādes punkta laukumu, Anatolijs Speranskis (vidū) gatavojas dezaktivēt autotransportu, 1986.gada septembris

Valērijs Osovskis (šodien jurists) atceras: “Es biju beidzis Latvijas Universitātes Ekonomikas fakultāti, ieguvis rezerves leitnanta dienesta pakāpi, strādāju PSRS zinātniski pētnieciskā institūta Latvijas filiālē,-toreiz mierīgi uzņēmu mobilizāciju, uzskatīju, ka dalība avārijas seku likvidācijā ir mans pienākums.

1986.gada 25.jūlija naktī mājās ieradās milicijas un kara komisariāta darbinieki un aizveda mani uz kara komisariātu Rīgā, Revolūcijas ielā (tagad Matīsa iela), kur bija sapulcināti vairāki karaklausībai pakļautie.

Diennakti pavadījām kara komisariātā, pēc tam mūs aizveda uz Sužiem, pārgērba armijas formas tērpos, nogādāja lidostā „Rīga”, no turienes transporta lidmašīnā lidojām uz Ovruč militāro lidostu Ukrainā. No lidostas automašīnās devāmies uz CA pulka nometni Buda-Varovičos. Es nomainīju CA pulka 2.bataljona mehanizētā vada komandieri. Atceros, ka personālsastāvam izdeva individuālos dozimetrus, kurus drīz vien nomainīja ar individuālajiem radiācijas dozas uzkrājējiem, pēc kāda laika atkal tos savāca, jo it kā bija sabojājusies mērījumu rādījumu nolasīšanas ierīce. Skaidrs, ka tas bija tikai iemesls, jo augstas amatpersonas bija ieinteresētas, lai karavīri nezinātu saņemto apstarojuma devu.”

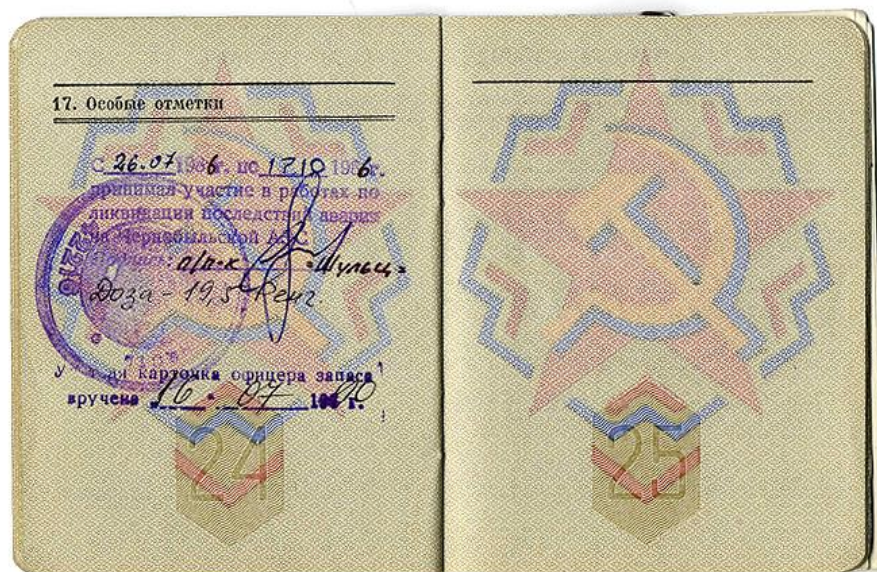
V.Osovskis fiksēja sava vada kareivju saņemtās apstarojuma dozas, aprēķināja vidējo un ierakstīja karavīru uzskaites dokumentos 15, 17, 18 rentģenu dozas, speciāli, lai netuvotos 20 rentģeniem. Visi pieraksti tika nodoti arhīvā. Maksimāli pieļaujamā individuālā radioaktīvā apstarojuma doza nedrīkstēja pārsniegt 25 rentģenus, saņemot to, karavīrus bija jāsūta mājās un viņu vietā jāiesauc citi. Pamatā visiem strādājošiem 30 km zonā galvenā radiācijas kontroles metode bija individuālā, kaut gan bieži pielietoja arī grupas kontroles metodi. Bija izdota pavēle, ka, saņemot 25 R dozu karavīram jāizmaksā pieckārtīga alga un jāiedala ceļazīmes uz sanatorijām u.c.

V.Osovskis atceras: „30.septembrī mūs nostādīja ierindā, un pulka komandieris Valērijs Makarovs paziņoja, ka būs jāattīra trešā reaktora jumts no gruvešiem, jo virs 4.reaktora paredzēts būvēt sarkofāgu. Vispirms atlasīja brīvprātīgos, to bija maz un tad rotu komandieri atlasīja tos stiprākos un morāli noturīgākos karavīrus, kuri ir saņēmuši mazākas radiācijas dozas. Faktiski tas bija piespiedu kārtā un tikai nedaudziem izdevās izvairīties no šī darba.”

Valērija Osovskā Karaklausības apliecība, 1982.g.

12. Īpašas atzīmes. No 1986.gada 26. jūlija līdz 1986.gada 17.oktobrim piedalījies Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas darbos. Saņemtā apstarojuma doza 19,5 rentgeni.

V.Osovskim 2.bataljona komandieris Valērijs Seraks atmiņā palicis kā jauks, humāns virsnieks, piemērs virsniekiem un karavīriem, kurš rūpējās par karavīriem.

30 km atsavinātajā zonā darbojās daudzas karaspēka daļas armijas virsnieku vadībā. Kopā no visām ministrijām, ieskaitot seku likvidatorus un apkalpojošo personālu, 30 km zonā strādāja vairāk nekā 20 tūkstoši cilvēku, un bija iesaistītas līdz 8 tūkstošiem tehnikas vienību.

No 1986.gada jūnija līdz decembrim avārijas seku likvidācijas darbu nodrošināšanai Latvijas PSR karaklausībai padotos mobilizēja Baltijas kara apgabala pastiprinātajā bataljonā (k/d 93621). Karavīri veica dažādus celtniecības darbus jaunbūvē “Zaļais rags”, kas bija paredzēta enerģētiķiem un avārijas seku likvidētāju maiņām.

Neskatoties uz stingro aizliegumu, siguldietim Ernestam Repšam izdevās Černobiļas notikumus iemūžināt fotogrāfijās. Fotogrāfijas izdrukāja fotodarbnīcā Medvinas sādžā, veda uz Kijevu, nodeva Rīgas reisa lidmašīnas ekipāžai, kura tās nogādāja Preses centrā Rīgā, kas fotogrāfijas publicēja laikrakstos “Cīņa” un “Sovetskaja Latvija”.

Avārijas seku likvidācijas militārā vadība par E.Repša veikto foto dokumentēšanu uzzināja pēc nometnē pasta sūtījumā no Latvijas saņemtā laikraksta “Cīņa”. Nācās samierināties ar publikācijām, un ļaut turpmāk fotografēt legāli, izņemot AES teritoriju.

Ernesta Repša sagatavotais foto stends, 1986.gada oktobris

1986.gada jūnija beigās Vidzemes un Latgales kara komisariāti uz četriem mēnešiem mobilizēja Baltijas kara apgabala Inženieru ceļu pulkā (k/d 51975) 150 karaklausībai pakļautos autovadītājus.

Brīvprātīgi uz avārijas seku likvidācijas darbiem pieteicās Nikolajs Sokolovs, Aizkraukles Starpkolhozu celtniecības organizācijas autovadītājs. Mobilizēto vidū bija Normunds Ūdris (miris), Ščerbakovs no Alūksnes, Gvido Sondors no Neretas, Ilmārs Jaunzems no Rēzeknes un 21 gadus vecais Kokneses pārvietojamās mehanizētās kolonas autovadītājs Dainis Pēteris Kļaviņš, kurš pirms pusgada bija atgriezies no obligātā karadienesta Armēnijā un organizācija viņam nesen uzticēja jaunu smago automobili uz “Kamaz” šasijas.

Auto vadītāji smago autotransportu majora Popova vadībā pārdzina uz Kauņu, kur mobilizētos ieģērba armijas formas tērpos, tālāk personālsastāvu un transportlīdzekļus vilciena ešelonā transportēja uz staciju “Tolstij Ņes” Baltkrievijā, kur izvietoja Komarinas pilsētiņā.

Jūlijā un augustā karavīri piegādāja asfaltu pievedceļu paplašināšanai līdz betona rūpnīcas jaunbūvei un uz Černobiļas atomelektrostaciju 8 km garumā. AES teritorijas tuvumā bija uzceltas trīs betona rūpnīcas, kuras ražoja 5000 kubikmetrus betona diennaktī. Sarkofāga izbūvi pabeidza 1986.gada 28.novembrī, uzliekot 165 tonnas smagu jumtu (rāmi) 58 metru augstumā.

Septembrī karavīrus norīkoja transportēt šķembas no upju flotes baržām “Речной флот” filtrējošo dambju celtniecībai Ukrainas un Baltkrievijas teritorijā. Pulks mainīja dislokācijas vietu, izvietojās netālu no Dibrovas kontrolpunkta Martinoviču ciematā, apmēram 60 km attālumā no Černobiļas AES.

Dainis-Pēteris Kļaviņš (šodien Madonas rajona tiesnesis) *par pavadīto laiku Černobiļā:* “Vasara bija ļoti karsta. Atceros, ka visapkārt bija redzamas ļoti daudz kolorado vaboles, ceļi ar tām bija kā nosēti....

Neskatoties uz aizliegumu braukt mašīnā ar atvērtu logu un bez respiratora, nepanesamā karstuma dēļ šādas pašaizsardzības normas bieži netika ievērotas. Baltkrievijā bija smilšaini ceļi, mašīnas bieži iebuksēja un nācās meklēt apbraucamos ceļus. Baltkrievijā palīdzējām gados vecākiem cilvēkiem no lauka izvest sienu, atlīdzībā saņemot taloniņu alkohola iegādei vai kādu vīna pudeli. Uzturs bija par velti un katru mēnesi saņēmām 120 rubļus komandējuma naudu. Iepirkāties autoveikalā un dodoties mājup varējām iegādājamies tā laika deficīta preces.

Černobiļā pavadītais laiks palicis atmiņā ar labām domām un labi padarīta darba sajūtu.”

Baltijas kara apgabala k/d 51975 karavīri pie vilciena pirms došanās mājup 1986.gada 24.oktobrī, no kreisās Ščerbakovs, vidū Nikolajs Sokolovs,

Latvijas PSR Civilās aizsardzības štāba operatīvās grupas darbība Černobiļas AES 30 km zonā

Pirmajos mēnešos pēc avārijas Černobiļas AES zonā darbojās desmit civilās aizsardzības pulki Padomju Savienības Aizsardzības ministrijas Civilās aizsardzības štāba izveidotas operatīvās grupas vadībā. Vēlāk šādas operatīvās grupas veidoja katra republika.

Latvijas Civilās aizsardzības štāba operatīvā grupa LPSR Civilās aizsardzības štāba priekšnieka ģenerālmajora I. Bruņenieka vadībā pārņēma avārijas seku likvidēšanas darbu organizāciju no Gruzijas un kopā ar septiņiem CA pulkiem un speciālās aizsardzības bataljonu, kopā ap 12 tūkst. cilvēku, zonā darbojās no 1986.gada 25.novembra līdz 28.decembrim.

PSRS CA Operatīvā grupa pēc ierašanās Černobiļā, 1986.g. Pirmajā rindā no labās: pulkvedis Rūdolfs Guļanskis, pulkvedis Vladimirs Moskovkins, ģenerālmajors Ilmārs Bruņenieks, pulkvedis Pjotrs Četvergovs, apakšpulkvedis Arnolds Vērzemnieks, apakšpulkvedis Joazas Kjalpša; otrajā rindā:- pulkvedis Huberts Kaļvāns, pulkvedis Atis Jansons, apakšpulkvedis Boriss Barkovs, Valdis Lukss (pārstāvis no Igaunijas), pulkvedis Vladimirs Griņenko.

Latvijas PSR CA štāba darbiniekus komandēja uz Maskavu saņemt instruktāžu par veicamiem uzdevumiem, tanī pašā dienā virsnieki ar vilcienu devās uz Kijevu un nākošā rītā ar vietējo transportu ieradās izmitināšanas vietā Ivankovas pilsētā, 30 km attālumā no Černobiļas. Ierodoties Ivankovā virsnieki pārģērbās speciāli darbam zonā ražotos apģērbā un apavos. Transportu darba

nodrošināšanai gādāja Kijevas kara apgabals ik pēc 10 – 20 dienām nomainot auto vadītājus.

Darba diena ilga no sešiem rītā līdz pat 24.00 naktī. Operatīvās grupas štābs atradās bijušā bērnodārza ēkā Černobiļas pilsētā. Radiācijas līmenis dārzā aiz ēkas bija no 1 līdz 7 milirentgeniem stundā. Pilsētā bija izvietoti Valsts ārkārtējās komisijas, ko vadīja PSRS Ministru Padomes priekšsēdētāja pirmais vietnieks Boriss Ščerbina un dažādu resoru vadības punkti, institūtu pārstāvju, vietējās padomes un izpildkomitejas darba vietas, dozimetrijas centrs, kas reģistrēja un uzskaitīja vairāk kā 20 000 ministriju un dažādu resoru darbiniekiem, kuri galvenokārt piedalījās ČAES avārijas likvidēšanas darbos pašā atomelektrostacijā un „sarkofāga” celtniecībā, saņemtās radioaktīvā apstarojuma dozas.

Pie štāba ieejas bija novietota vanna ar tekošu ūdeni apavu dezaktivācijai. Telpās grīda bija noklāta ar speciālu plēvi, lai atvieglotu putekļu savākšanu vismaz divas reizes dienā.

Aizsargājot elpošanas orgānus no radioaktīviem putekļiem zonā visiem bija jānēsā deguna un muts marles aizsargsaites. Ēdināšana bija organizēta bijušā restorāna otrajā stāvā. Zonā lietoja tikai pudelēs atvestu ūdeni, vietējo ūdeni lietot bija aizliegts.

Operatīvās grupas galvenie uzdevumi bija organizēt ceļu uzturēšanu un dezaktivāciju, stacionāro dezaktivācijas punktu celtniecību, ūdens krātuvju norobežošanu, Pripetas pilsētas tīrīšanu un trešā reaktora jumta tīrīšanu no gruvešiem. Vadīja arī citus darbus, kā luksoforu uzstādīšanu uz auto ceļa Černobiļas pilsēta – ČAES – Pripeta, radiācijas kontroles punktu darbības un speciālās apstrādes (dezaktivācijas) punktu pārbaudi, risināja organizatoriskos jautājumus karaspēka daļās un piedalījās dažādās sanāksmēs. Līdztekus tiešajiem pienākumiem virsniekus norīkoja nakts dežūrās operatīvās grupas štābā Černobiļā.

Arnolda Vērzemnieka atmiņas:

“Jau pirmajā dienā man kopā ar B.Vedjkālovu uzdeva atvest no stacijas respiratorus Ļepestok-2 operatīvajai grupai. Černobiļas AES savā kabinetā mūs sagaidīja galvenais inženieris, kurš paskaidroja, ka respiratori atrodas patvertnē aiz reaktoriem un ceļš uz turieni un atpakaļ mums jāveic skriešus. Galvenais inženieris apliecināja, ka prieks tikties ar rīdziniekiem, atvēra seifu, ielēja trīs glāzītēs spirtu, piebilstot, ka pēc akadēmiķu teiktā, mazās dozās lietots spirts aizsargā pret radiāciju un uzlabo veselību. Ātrā solī gājām līdz patvertnei un katrs paņēmām pa respiratoru kastei. Atpakaļceļā manu uzmanību piesaistīja gruvešu kaudzes, kas klāja visu teritoriju, tālāk speciālās AES armijas brigādes celtnieki – karavīri gruvešus krāva pašizgāzējos “Maz”. Ievēroju, ka viņi visi ir

vai nu no Uzbekistānas vai Azerbaidžānas un strādā bez respiratoriem un cimdiem.”

PSRS CA Operatīvās grupas virsnieki pie CA Operatīvās grupas štāba ieejas dezaktivē apavus, no kreisās apakšpulkvedis A.Vērzemnieks, 1986.g.

I.Bruņenieks atmiņas: “Sakarā ar to, ka vadīju Civilās aizsardzības operatīvo grupu, man ik vakaru bija jāpiedalās Valsts ārkārtējās komisijas sēdēs, ko parasti vadīja B.E.Ščerbina vai viņa vietnieki. Informācija, ko apsprieda sēdēs bieži bija slepena un ne visiem pieejama. Manā saglabātajā tā laika piezīmju grāmatā, ir daudzi ieraksti, kas atklātībā nekad nav publicēti un plašai sabiedrībai nav zināmi. Sevišķi tas attiecas uz AES 3.reaktora jumta tīrīšanu.”

Sēdes sākās plkst. astoņos vakarā, tās ieilga līdz pat plkst. desmitiem, dažreiz līdz vienpadsmitiem vakarā un bieži gadījās, ka Operatīvās grupas priekšnieks palika bez vakariņām. Pēc kārtējās sanāksmes attiecīgiem komandieriem bija jāuzdod uzdevumi nākošajai un turpmākajām dienām.

Tuvojoties rudenim, uzsāka stacionāro tehnikas dezaktivācijas punktu izbūvi Ļeļovā, Rudņa-Veresņā, Hojņikos, Dibrovā.

Ļeļovas speciālās apstrādes punkta darbu bija paredzēts demonstrēt Varšavas līguma valstu aizsardzības ministriem, kuri ieradās Černobiļas AES avārijas zonā 25.decembrī, lai redzētu notikušo un novērtētu radiācijas noplūdes

apturēšanā un sekū likvidēšanā Černobiļas atomelektrostacijā un apkārtējā teritorijā veiktos pasākumus.

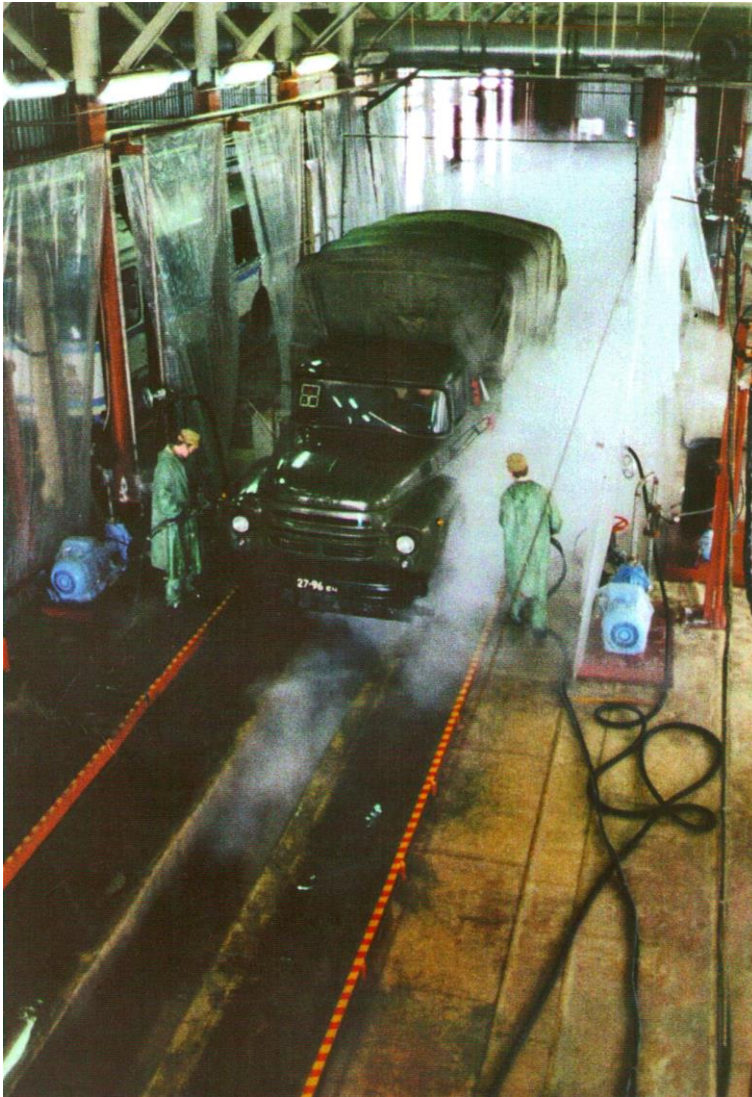
Apstrādes punktu celtniecības gaitā laika un materiālu trūkuma dēļ radās dažādas problēmas, piem. piegādātāji laikus neatsūtīja vajadzīgo materiālu, vadība pieņēma lēmumu atrast resursus pilsētas pamestajos uzņēmumos, bet tur bija paaugstināts radiācijas līmenis.

PSRS CA Operatīvās grupas priekšnieks ģenerālmajors Ilmārs Bruņenieks pie stacionārā tehnikas dezaktivācijas punkta jaunbūves Ļeļovā, 1986.gada novembris

I. Bruņenieka atmiņas: “Tehnikas dezaktivācijas punkti nebija vienkāršas celtnes, bet ēkas ar sarežģītām tehnoloģiskajām iekārtām tehnikas attīrīšanai no radiācijas piesārņojuma, mazgāšanai, eļļas nomaiņai, ūdens padevei un sildīšanai, pasažieru sanitārajai apstrādei, piesārņotā ūdens attīrīšanai un turpmākai tā atgriešanai mazgāšanas procesā.”

Jaunuzceltie tehnikas dezaktivācijas punkti darbojās diennakti, personāls - 168 cilvēki strādāja trijās maiņās, diennakts laikā dezaktivējot 240 - 250 automašīnas. Punktos bija trīs tehnikas mazgāšanas līnijas: vieglajām automašīnām, autobusiem un kravas automašīnām.

Tehnikas apstrādes līnija stacionārā dezaktivizācijas punktā Ieļovā, 1986.g.

Operatīvās grupas darbības laikā svarīgs pasākums bija Pripetes pilsētas tīrīšana. Par atbildīgo šo darbu veikšanā nozīmēja PSRS CA Operatīvās grupas vecāko virsnieku, LPSR CA štāba nodaļas vadītāju pulkvedi Hubertu Kaļvānu (viņu uz Černobiļu komandēja arī vēlāk, 1988.gadā).

Dezaktivācijas darbos iesaistīja četrus PSRS CA atsevišķos mehanizētos pulkus. Sākumā pilsētā noņēma radioaktīvo grunts slāni 10 cm -15 cm dziļumā, ko izveda uz karjeru 3 km attālumā no pilsētas, kas nodrošināja radioaktīvā piesārņojuma samazināšanu no 17-20 mikrorentgeniem stundā uz 0,02-3,00 milirentgeniem stundā.

Pēc rotācijas principa toreiz darbu Pripetē uzsāka vairākas zonu uzraugošas zinātniski pētnieciskās institūcijas.

Decembra vidū uzsāka radioaktīvi piesārņoto mantu izvešanu no pamestajām sabiedriskām iestādēm, vēlāk no dzīvojamajiem namiem. Mēbeles,

sadzīves tehniku, apģērbu, paklājus, automobiļus utt. veda uz “kapsētām”, kur tās ar buldozeriem apraka 300 - 350 m garās, 100-150 m platās un 4-10 m dziļās bedrēs. Attālums no Pripetes pilsētas līdz “kapsētām” bija ap 30 km, un nevar apgalvot, ka visas iekrautās mantas nonāca galapunktā. Daudz kas tika izmests un paslēpts mežā, lai naktī izvestu no zonas un vēlāk pārdotu. Šo procesu toreiz nevarēja apturēt ne ar sodiem, ne citiem paņēmieniem. Tāda bija tā laika reālā dzīve un darbība zonā un arī ārpus tās.

Pripetes pilsēta tāpat kā visa 30 km zona bija ierobežota ar 2,10 m augstu 16 līniju drāšu žogu, kam pieslēdza elektrisko strāvu.

Priekšplānā PSRS CA Operatīvās grupas virsnieki, no kreisās apakšpulkvedis B.Vedjkālovs, pulkvedis H.Kaļvāns, 1986.g.novembris

Lai novērstu nokrišņu un palu ūdeņu no radioaktīvi piesārņotām teritorijām nokļūšanu lielākajās, t.sk. Dņepras upē un tālāk Melnajā jūrā, 30 km zonā upes un ūdenskrātuves norobežoja ar aizsargdambjiem. Kopskaitā uzbūvēja 131 dažāda veida un izmēra dambjus, 29 km kopgarumā. Vairākās upēs cēzija daudzums samazinājās 3 līdz 8 reizes.

LPSR Civilās aizsardzības štāba darbs PSRS Sevišķās zonas operatīvās grupas sastāvā 1987. gadā un 1988.gadā

1987.gada 2.aprīlī Maskavas apgabala Sevišķās zonas operatīvajā grupā (turpmāk - SZOG) uz vienu mēnesi iekļāva LPSR Civilās aizsardzības štāba pulkvedi Jāni Musti, nozīmējot viņu par SZOG priekšnieka vietnieku tehnikas un transporta jautājumos.

Jāņa Mustes pienākums bija ap 2000 dažādas tehnikas vienību plānošana un sadale pa objektiem, kā arī šīs tehnikas izmantošanas uzraudzība, dalība sanāsmēs, kur tika risināti operatīvie, tehniskie u.c. jautājumi. Pulkvedis J.Muste kontaktējās ar ČAES darbiniekiem, avārijas cēloņu pētniekiem, izmeklētājiem un aculieciniekiem.

SZOG personālsastāvs - 18 cilvēki strādāja tikai atomstacijas objektos, trešā reaktora telpās un uz jumta un dzīvoja Černobiļā evakuēto ģimeņu mājās.

J.Mustes atmiņas: “Darbos izmantoja buldozerus, skrēperus, BATus (lielie artilērijas bruņojuma vilcēji, daudzi no lasītājiem viņus būs redzējuši tikai parādēs pa televizoru, kad tie vilka raķetes Sarkanajā laukumā), speciālo inženieru tehniku zemes darbiem, kā arī ķīmiskā bruņojuma – dezaktivācijas mašīnas ARS, radiācijas izlūkošanas bruņumašīnas BRDM-2RHR, kravas automašīnas u.c. tehniku. Simtiem KAMAZ, MAZ, JAZ u.c. pašizkrāvēju izveda uz tā saucamiem „mogiļņikiem” radioaktīvo zemi, kā arī materiālās vērtības no dažādām Pripetas pilsētas noliktavām. Īpašu iespaidu manā atmiņā atstājusi kultūrpreču bāzes noliktavu preču izvešana. Pašizkrāvējos iekrāva televizorus, ledusskapjus, gāzes un elektriskās plītis, radio un video aparatūru, kas bija iepakojumā, paklājus, mēbeļu komplektus, klavieres u.c. preces, kas tanī laikā bija deficīts...Mazinot radiācijas apstarojuma dozu autotransporta un citas tehnikas vadītāju kabīnes jau bija no visām pusēm aizklātas ar 0,5 cm biežām svina plāksnēm. Arī mūsu operatīvās grupas telpa bija izklāta ar svina platēm un telpu logi aizmūrēti. Līdzīgi bija aprīkotas ēdnīcas, dušas, atpūtas u.c. telpas.”

Avārijas seku likvidēšanā iesaistīja tūkstošiem ar biežām svina plāksnēm aizsargātu kravas automobiļu. Pēc nedēļas tos nogādāja tehnikas kapsētā, jo to metāls no radiācijas burtiski sāka spīdēt

Vēlāk no 1987.gada 5.oktobra līdz 5.novembrim (faktiski darbs ieilga līdz 14.novembrim) Sevišķās zonas operatīvajā grupā iekļāva LPSR Civilās aizsardzības štāba virsniekus - pulkvedi Arni Kadiķi (miris 2007.g.) apakšpulkvedi Valentīnu Ivanovu (miris, 2000.g.), majoru Sergeju Demidovu,

apakšpulkvedi Aleksandru Rozovu, pulkvedi Vili Šķepastu un apakšpulkvedi Valēriju Ivčenko. SZOG koordinēja un kontrolēja dezaktivāciju, zonas tīrīšanu un citus darbus Černobiļas AES teritorijā, lai sagatavotu trešā reaktora ekspluatācijas uzsākšanu 1987.gada 15.decembrī.

LPSR CA štāba priekšnieka vietnieku pulkvedi A.Kadiķi nozīmēja par SZOG priekšnieka vietnieku un viņa galvenais uzdevums bija kontrolēt darbus trešajā energoblokā.

PSRS Sevišķās zonas operatīvā grupa atomstacijā 1987.g.

No labās pirms- A.Kadiķis- LPSR CA štāba priekšnieka vietnieks, SZOG priekšnieka vietnieks; otrais- V.Šķepasts – štāba priekšnieks, SZOG priekšnieka vietnieks; otrajā rindā ceturtais – V.Ivanovs, pēdējā rindā ceturtais S.Demidovs, no kreisās A.Rozovs.

Katru rītu plkst. 08:00 no dislokācijas vietām uz dezaktivācijas darbiem Černobiļas AES un tās zonas teritorijā ieradās 5000 karavīru - 30-35 gadus veci, obligāto karadienestu izdienējuši, kara komisariātu iesaukti vīrieši. Dezaktivācijas darbus ikdienā veica līdz plkst.15.00, lai personālsastāvs paspētu atgriezties dislokācijas vietā, atpūsties un ap 05.00 vai 06.00 no rītos dotos uz Černobiļas AES, jo vairāku CA pulku dislokācijas vietas atradās līdz pat 90 km attālumā no Černobiļas AES.

Šo 5000 karavīru norīkošanu darbos ikdienā plāvoja Vilis Šķepasts - SZOG priekšnieka vietnieks. Sestdienās viņš devās uz galveno štābu Černobiļā 19 km attālumā no atomelektrostacijas un ziņoja operatīvajai grupai par SZOG nedēļas laikā veiktajiem darbiem.

V.Šķepasts atceras: “Bieži vajadzēja veikt atkārtotu dezaktivāciju, ja kaut kur no jauna „iznira” kāds lūžņu gabals, kurš „staroja” vairāk par pieļauto līmeni. Šādu objektu Černobiļas AES teritorijā bija atliku likām. Neparasts tur uz vietas bija tikai fakts, ka viss staroja nāvi, protams, ne momentānu, tur radiācija bija gaisā, ūdenī, zemē... visapkārt... neredzama, neožama un nesajūtama... Lūk, tā!”

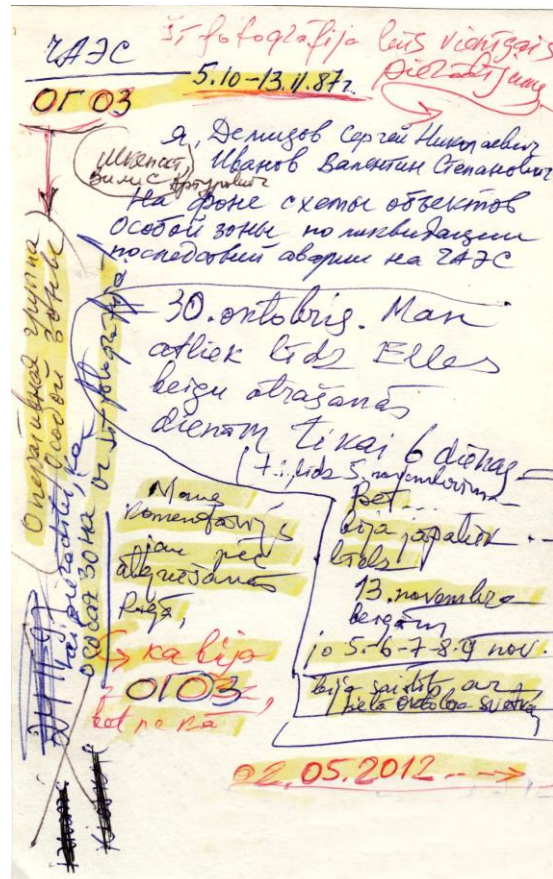

Foto mugurpuse

V.Šķepasts, S.Demidovs, V.Ivanovs Černobiļas AES administratīvā korpusa Nr.1 štāba telpā. Pie sienas Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas sevišķās zonas objektu shēma

Foto otrā pusē V.Šķepasta rakstītās piezīmes

Bez tiešajiem pienākumiem SZOG darbinieki vēl kontrolēja darbu gaitu noteiktā objektā, celtnē vai komunikācijā un arī savstarpējo attiecību korektumu starp militārpersonām un stacijas personālu, administrāciju, jo bieži AES administrācija savus nepaveiktos darbus un kļūmes centās novelt uz militārpersonām.

Majors S.Demidovs atbildēja par radioaktīvi piesārņoto priekšmetu un zemes izvešanu un aprakšanu Burjakovkas kapsētā.

Radioaktīvi piesārņotā tehnika Burjakovkas kapsētā

1988.gada rudenī uz Černobiļu atkārtoti nosūtīja LPSR CA štāba priekšnieka vietnieku pulkvedi Hubertu Kaļvānu un nozīmēja par SZOG priekšnieku. Darbu vadību viņš pārņēma no Kirgīzijas PSR CA štāba priekšnieka ģenerālmajora D.Umitalijeva. Operatīvajā grupā darbojās 19 virsnieki no dažādiem Padomju Savienības republiku CA štābiem un daži ārštata darbinieki. Priekšnieki zonā strādāja trīs mēnešus, pārējie virsnieki mainījās ik pēc diviem mēnešiem.

Sevišķajā zonā ietilpa ČAES, tās rūpnieciskā zona, Pripetes pilsēta, dzelzceļa stacija “Janova”, teritorija 3,5 km attālumā no ČAES dienvidu virzienā uz ciematu Kopači, un austrumu virzienā uz Pripetes upi.

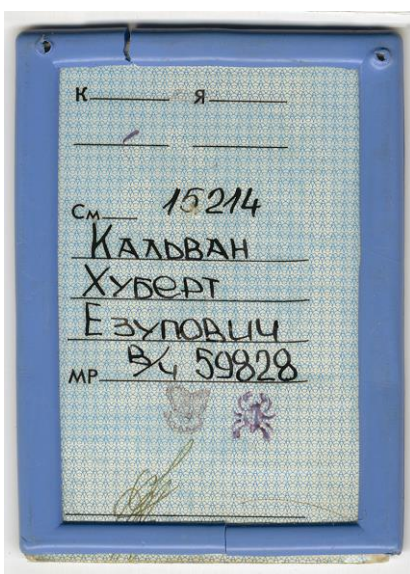
Operatīvās grupas pakļautībā bija 25. un 26.ķīmiskās aizsardzības brigādes, četri mehanizētie civilās aizsardzības pulki un četri atsevišķie auto bataljoni, kas pārsvarā veica dezaktivāciju ČAES ēkā, teritorijā un objektos ap ČAES. Pārējās vienības izveda uz “kapsētām” radioaktīvi piesārņoto zemi un priekšmetus, pastāvīgi mitrināja ceļu segumu putekļu ierobežošanai. Daži cilvēki strādāja uz reaktoru ēkas pārseguma, pārklājot to ar bitumenu, lai ierobežotu radioaktivitātes noplūdi.

Huberts Kaļvāns atceras: “Kad 1988.gada augustā ierados Černobiļas zonā atkārtoti, salīdzinājumā ar 1986.gada decembri, ievērojami bija mainījusies apkārtnē ap Černobiļas AES: pilnībā norakts “Rudais mežs”, ap ČAES novāktas palīgceltnes, noņemts zemes virsējais slānis un ČAES ceturtajam energoblokam uzlikts sarkofāgs. Radioaktīvi saindētās grunts un tehnikas apglabāšanas karjers bija pilnībā piepildīts un atgādināja nolīdzinātu lauku”.

SZOG priekšnieks pulkvedis Huberts Kaļvāns ar grupas personālsastāvu pie Černobiļas AES administratīvās ēkas, 1988.g. augusts

H.Kaļvāna līdz 1988.g. 10.novembrim derīga caurlaide Nr. 15214 apliecinot tiesības apmeklēt visus Černobiļas AES stacijas objektus

Slavutičas pilsētas izbūve

Evakuēto cilvēku un Černobiļas AES apkalpes personāla izmitināšanai 1987.gada maijā Čerņigovas apgabalā, 50 km no AES, celtnieku vienības no astoņām padomju republikām lika pamatus Slavutičas pilsētai. Objektus projektēja republiku projektēšanas institūti, t.sk. “Latgiprogorstroj” un “Pilsētprojekts” no Latvijas. Jaunās pilsētas sejā nolēma atspoguļot katras republikas kolorītu. 1000 Latvijas celtnieki izbūvēja Rīgas mikrorajonu. Katra republika piegādāja celtniecības materiālus, izņemot betonu un asfaltu, ko gatavoja uz vietas.

Būvdarbu vadītājs E. Begens atceras, ka visgrūtākais bija būvniecības sākums un darbu organizācija. 5000 Celtnieki dzīvoja uz netālu no ciema Nedanchichi upē pietauvotiem 12 kuģiem, vēlāk pārcēlās uz Somijā ražotām viena un divstāvu saliekamām mājām jaunuzceltajā Ļesnoje ciemā, vēlāk dzīvoja pašu uzbūvētajās Līvānu mājās.

Celtnieku brigāde no Līvāniem Čerņigovas apgabala Slavutičā, 1987.g.

Pirmajā rindā no kreisās: Antons Vilcāns – šoferis, Antons Novokšanovs – celtniecības priekšnieks (Ogres SPMK iecirkņa priekšnieks); Vladimirs Mickevičs – brigadieris, Mihails Jakovickis – namdaris, Aleksandrs Zubarevičs – montētājs, Bronislavs Jančevskis – būvgaldnieks.

Otrajā rindā: Nikolajs Meļniks – meistars, Ivans Ivanovs – darba vadītājs, Nikolajs Morozovs – montētājs, Uldis Kārkliņš – montētājs (Ogres SPMK iecirkņa priekšnieka vietnieks), Semjons Bogdanovs – krāsotājs, Marjans Jančevskis – celtna vadītājs.

No 1987. līdz 1989.gadam ekspluatācijā nodeva būves ar kopējo platību 24 870 m², t.sk.: 119.sērijas dzīvojamās mājas – 19 274 m², 103.sērijas – 1 446 m², mājas – 4150 m², bērnu dārzu -275 vietām ar baseinu, komunikācijas centru un veikalu. 1989. gadā uzbūvēja papildus 119.sērijas māju ar 60 dzīvokļiem un mācību ražošanas kombinātu ar 700 darba vietām.

Divdesmit kilometru attālumā no pilsētiņas Latvijas tiltu būvnieki no Mostootrjad -17 pirms termiņa uzbūvēja tiltu pār Dņepru.

Kuģi, kur dzīvoja Slavutičas pilsētiņas būvnieki

Slavutičas pilsētiņas celtnieku brigāde no Līvāniem Dņepras upes ostā “Якорь”, kur sākotnēji izmitināja celtniekus 12 pietauvotos kuģos. Nedēļas nogalēs celtnieki ar motorkuģi “Raketa” apmeklēja Ukrainas galvaspilsētu Kijevu. No labās: pirmais- Dmitrijs Bogomoļecs; trešais - Nikolajs Meļņiks (meistars); no kreisās: otrais - Antons Vilcāns, trešais –Vasilijs Petrivs

Pilsētiņas izbūves laikā būvnormatīvu ugunsdrošības prasību ievērošanas kontrolei PSRS IeM uz Slavutičas pilsētiņu pārmaiņus uz vienu mēnesi komandēja Latvijas IeM Ugunsdzēsības pārvaldes ugunsdrošības uzraudzības inspektorus Oļegu Koroļu, Leonīdu Pozdņaku un Sergeju Stepanovu.

Slavutičas pilsētas Rīgas mikrorajons, 1987.g.

No 1988.gada aprīļa līdz oktobrim Latvijas PSR karaklausībai pakļautos iedzīvotājus mobilizēja Baltijas kara apgabala mehanizētā CA pulka (k/d 75222) trešajā bataljonā ar dislokācijas vietu Novaja Radča ciematā (Новая Радча- krievu val.)). Mobilizēto vidū bija Ādolfs Samsons no Saldus rajona Šķēdes pagasta, Oskars Ivanovs no Saldus, Guntis Rukmanis no Jelgavas, Jānis Lāčkājis no Līvāniem un Māris Segliņš.

Ādolfs Samsons un Māris Segliņš dienesta laikā veica dezaktivāciju Poļeskas pilsētā –attīrīja parkus, bērnu dārzu laukumus no radioaktīvā piesārņojuma, nomainīja mājām radioaktīvi piesārņotus jumtus, atomelektrostacijas teritorijā attīrīja no radioaktīvā piesārņojuma divus helikopteru nosēšanās laukumus. Jānis Lāčkājis un Guntis Rukmanis strādāja ar speciālās dezaktivācijas automašīnu ARS.

Ādolfs Samsons atceras, ka mājās nelaida pat kareivjus ar iegūtām smagām traumām –iegipsētām kājām, rokām un tml. Septembrī pienāca ziņas par Atmodas sākumu Latvijā, kareivji lūdza komandieriem atļaut atgriezties mājās, bet vadība uz šo lūgumu nereaģēja.

Pulka nometnē Novaja Radča ciematā 1988.gada septembrī
Pirmajā rindā no labās Ādolfs Samsons, Māris Segliņš, Oskars Ivanovs, otrajā rindā no kreisās Guntis Rukmanis.

Pārsvarā uz Černobiļu tika sūtīti 19 līdz 40 gadu veci vīrieši, tomēr nelielam skaitam nosūtīto ir bijuši 45-46 gadi, atsevišķām personām 48 gadi, armijas virsnieki ir bijuši vēl vecāki.

Avārijas seku likvidācijas darbu izpildē liela nozīme bija cilvēciskajam faktoram, ko ietekmēja nogurums, fiziska pārpūle un nervu spriedze - cilvēkiem nebija darba pieredzes ekstremālos apstākļos.

Pēc Pasaules Veselības organizācijas aplēsēm katastrofas rezultātā ir priekšlaicīgi miruši 170 000 cilvēku.

Karaklausībai padotajiem, kurus neiesauca dienestā un nenosūtīja uz avārijas zonu ir jāpateicas vairāk, nekā 6000 Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībniekiem – jo ikviens varēja būt viņu vietā.

Šai darbā apkopotas vien nedaudzu avārijas seku likvidācijas dalībnieku atmiņas, taču arī no tām varam gūt priekšstatu par šiem traģiskajiem notikumiem.

Neaizmirsīsim tos, kuri izglāba cilvēci no iznīcības...

Latvijas Savienība “Černobiļa”

1993.gada 8.februārī izveidota biedrība - Latvijas savienība "Černobiļa". Savienības galvenie mērķi ir: aizstāvēt un pārstāvēt Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieku intereses Latvijā; organizēt savlaicīgas un reālas palīdzības sniegšanu cietušiem un viņu bērniem; veicināt invalīdu ārstēšanos un rehabilitāciju un integrāciju sabiedrībā; pilnveidot likumdošanu par Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieku un cietušo personu sociālo aizsardzību, kā arī uzdevumi.

Kopš organizācijas dibināšanas valdes priekšsēdētājs un prezidents ir 1986.gada ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks Arnolds Ārvaldis Vērzemnieks; valdes priekšsēdētāja vietnieki un viceprezidenti- Māris Šops, Ilmārs Bruņenieks, Ilmārs Kalniņš; valdes locekļi Vladimirs Cenkurs – Lilinšteins, Gundars Šulcs, Jurijs Viktorovs.

Plašāka informācija par biedrību Latvijas savienība „Černobiļa” mājas lapā: www.chernobyl.lv.

Latvijas savienības „Černobiļa” aktīvs pie tirdzniecības centra „Dālderī”, Ķekava, 2010.gada 26.aprīlis

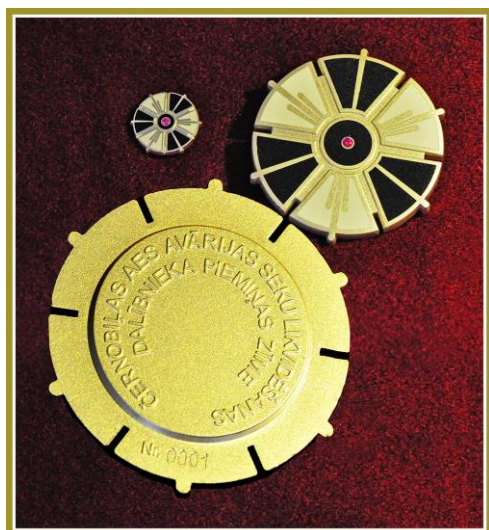
Pirmajā rindā no labās: 1.- Normunds Upītis (Līvāni), 2.- Aleksejs Ivanovs (aktīvists, Rīga), 3.- Māris Šops - valdes priekšsēdētāja vietnieks, viceprezidents; 5. (centrā) - Arnolds Ārvaldis Vērzemnieks - valdes priekšsēdētājs, prezidents; 6.- Ilmārs Kalniņš - valdes sekretārs, 7- Vladimirs Cenkurs - Lilinšteins – valdes loceklis; 8.- Igors Semjonovs (aktīvists Centra rajona, Rīga), no kreisās – ČAES avārijas seku likvid..dalīb. Andris Galviņš. Otrajā rindā no labās 1.- Ilmārs Bruņenieks - priekšsēdētāja vietnieks, viceprezidents; 2.- Jurijs Viktorovs - valdes loceklis; 3.- Vjačeslavs Ļaškēvičs (aktīvists Latgales priekšpilsētas Rīga.), 4. -Gundars Šulcs – valdes loceklis (Valka).

2006.gadā dibināts Latvijas Savienības „Černobiļa” augstākais apbalvojums - **Goda zīme**, ko par aktīvu piedalīšanos biedrības un sabiedriskajā darbā piešķir Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un cietušām personām, kā arī speciālistiem, un citiem biedrības atbalstītājiem, kuri snieguši atbalstu, psiholoģiskās palīdzības, veselības, sociālās aprūpes un citās jomās.

Latvijas Savienība „Černobiļa” Goda zīme

2015.gadā dibināta Iekšlietu ministrijas Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieka piemiņas zīme, ko piešķirs visiem ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem, bet ja apbalvojamā persona ir mirusi, piemiņas zīmi saņems tuvinieki.

2016.gada 26.aprīlī piemiņas zīmi pasniedza 125 avārijas seku likvidācijas dalībniekiem Iekšlietu ministrijas svinīgā pasākumā un 16 dalībniekiem Pļaviņu novada pašvaldībā. Trīs gadu laikā piemiņas zīmes tiks pasniegtas pārējiem dalībniekiem Latvijas pašvaldībās.

Fotogalerija

Černobiļas avārijas seku likvidācijas dalībnieki laikā no 2006.gada līdz 2016.gadam

Bijušā Baltijas kara apgabala Civilās aizsardzības pulka (k/d 42216) 2.bataljona Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieki Černobiļas AES katastrofas 20.gadadienas atceres pasākumā, Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas teritorijā, Rīgā, 2006.gada 26.aprīlī

Otrajā rindā no kreisās: pirmais - Jevgēnijs Gavrilovs, trešais – Igors Serdjuks, ceturtais - Valērijs Seraks – bijušais CA pulka (k/d 42216) 2.bataljona komandieris, no labās: trešais Jānis Hmiļnickis, bijušais 2.bataljona ierindnieks (dz.1957.g., miris 2012.g.). Trešajā rindā no labās: pirmais- Aleksandrs Sjomins, bijušais 2.bataljona vecākais, otrs – Jogans Āris bijušais CA pulka (k/d 42216) 2.bataljona 1.maiņas komandieris, miris 2015.gadā, trešais - Valentīns Berjoza, piektais – Mihails Karpiks. Trešajā rindā no kreisās: Jurijs Ivanovs, otrs Stepans Vinogradovs. Aizmugurē no labās: Otrais Vladimirs Jeršovs, trešais Valērijs Marižihins (dz.1951.g.)

Bij. Baltijas Kara apgabala CA pulka (k/d 42216) Radiācijas un ķīmiskās izlūkošanas rotas ČAES avārijas seku likvidācijas dalībnieki pie Pareizticīgo katedrāles, Rīga, 08.05.2006. Pirmā rinda no labās: 1.- Gunārs Opmanis, 2.- Igors Bugere, 3. - Aleksandrs Boloņins, 4.- Jurijs Gološko, 5.-Valērijs Petkovs, otrā rinda no labās: 1.- Mihails Berezņevs, 2.- Juris Šemakovs, 3.- Edgars Ozoliņš, 4.- Haralds Pope, 5.- Genādijs Loskutovs, 6.- Gavrils Jeršovs, aizmugurē – Igors Kondratenko, no kreisās Aleksandrs Smirnovs

Saldus un Brocēnu novada Černobiļas AES seku likvidācijas dalībniekiem veltītā svinīgā pasākumā J. Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejā 2015.gada 16.aprīlī. Pirmajā rindā no kreisās Ainars Upenieks, ceturtais Nikolajs Sokolovs

Ilmāra Kalniņa foto

Saldus un Brocēnu novada Černobiļas AES seku likvidācijas dalībniekiem veltītā svinīgā pasākumā J. Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejā 2015.gada 16.aprīlī sveic Ādolfu Samsonu

Černobiļas AES avārijas 29.gadadienas atceres pasākumā pie Černobiļas upuru piemiņas akmens P.Stradiņa slimnīcas teritorijā, Rīga, 24.04.2015.

Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieks Jānis Muste izstādes “Jūs neaizmirsīsim!” atklāšanas laikā, Latvijas Ugunsdzēsības muzejā, 2016.gada 22.aprīlī

Bij. Baltijas kara apgabala Civilās aizsardzības pulka (k/d 42216) Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieki Černobiļas AES katastrofas 30.gadadienas atceres pasākumā, Rīgā, 2016.gada 26.aprīlī. Vidū- ČAES avārijas seku likvidācijas dalībnieks, valsts eksprezidents Valdis Zatlers

Izmantotā literatūra, interneta resursi, atmiņu pieraksti un citi avoti:

“Černobiļa arvien mūsu atmiņā”, 2011.g.

Чорнобильська трагедія Документи і матеріали, 1996, Київ: Наукова думка

Žurnāls “Novij mir” (“Новый мир”) 1989.gada Nr.6

Ainara Upenieka atmiņu pieraksts, 2015.g.

Valdis Zatlers "Kas es esmu", 2015.g.

Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieku:

Valērija Osovska atmiņu pieraksts, 2015.g.

Ernesta Repšas atmiņu pieraksts, 2012.g.

Nikolaja Sokolova atmiņu pieraksts, 2015.g.

Daiņa Pētera Kļaviņa atmiņu pieraksts, 2015.g.

Ādolfā Samsona atmiņu pieraksts, 2015.g.

Valērija Osovska atmiņu pieraksts, 2015.g.

<http://www.geo.lu.lv/>

<http://regnum.ru/news/628323.html>

<http://www.chernobyl.lv>

<https://npp.dirty.ru/khranilishcha-chernobylskoi-zony-1106364/>

Paldies Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībniekiem par atsaucību un aktīvu līdzdalību šī materiāla sagatavošanā.

Interesentiem lūdzu zvanīt pa tālruni 67023541 vai komunicēt caur e-pastu:

muzejs@vugd.gov.lv